

ЗА БУКВНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ®



ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXXVII • БРОЙ 46-Б/НОЕМВРИ 2015 г.



ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

Издаването на настоящия брой
на Кирило-Методиевския вестник е с финансовата подкрепа
на Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието
и науката по конкурс „Българска научна периодика – 2014“.

Договор ДНП 04/0011 от 11.12.2014 г.



Първият български паметник на Св. Св. Кирил и Методий. Поставен през април 1880 г. в двора на черквата „Св. Св. Кирил и Методий“ на село Керека – между Велико Търново и Дряново – за 1000-годишнината от кончината на Св. Методий. Дело на учителите Дончо Момчев, Вачо Цочев и свещ. Димо Лавчев. Предоставено от Николай Карагьозов (Дестинация „Дряново“). Обнародва се за първи път.

Свикване

В. „Български орел“, бр. 1, април 1846 г.



Д-р Иван Богоров (1818–1892)

Тва не може да остане тъй занапред.

И ми, българете, трябва да започнем да са усещами като народ, който има същите правди с другите европски народи! Ми трябва да държим здраво езикът си и вярата си!...

Когато дойдоха нашите Св. апостоле Кирил и Методий при прадедите ни, за да им проповядват християнската и да ги настанят към добрина и мъдрост, какво направиха те тогава и коя леснина поеха за той ред?

Те измислиха словенските (старобългарските) слова и подадоха нам Светото писание на бащиния ни език.

Можем ли и ми той светий приглед, тва голямо поучение на нашите Св. апостоле по-добре да поемнем, като и ми да закачваме същото напоследование, с което те си уздравиха един свят и славен помен довеки между всичките народи на земята, да го подновим и умложим и да направим по-придобивни слова; и с книги и с писания разсеяното между нас семе на християнската и истащението да го разпръснем на целия наш народ?

Подканени от пригледът на те големи апостоле, щем и ми същите и истинните напоследници на истащението славенски език от Кирила и Методия да започнем да изваждаме един известник, който трябва да понареди поне малко нашият народ, както имат и близосъседните ни народи власите, сърбите и гърците на тяхното гражданско управление.

Той известник ще е на име БЪЛГАРСКИЙ ОРЕЛ, написан на чист народен език, както са хортува по всичките страни на бащинията ни.

Препис от оригинала.

УниБИТ и ЮНЕСКО

Плодотворно сътрудничество

Проф. д-р Румен Николов, проф. д-р Таня Тодорова

Междуфакултетската катедра „Информационно-комуникационни технологии в библиотечните науки, образованието и културното наследство“ при Университета по библиотекознание и информационни технологии получава официално одобрение за своето създаване от ЮНЕСКО с Писмо от 17 февруари 2012 г. Меморандумът за официализирането на катедрата между Генералния директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова и Ректора на УниБИТ проф. д.ик.н. Стоян Денчев се подписва на 20 ноември 2012 г. в Дирекцията на ЮНЕСКО в Париж. Ръководител на катедрата е проф. д-р Румен Николов.

Катедрата има за своя мисия развитието на академични образователни програми в областта на приложението на ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство и осъществяването на програми за продължаващо обучение на библиотекари, училищни и университетски преподаватели, специалисти от културни институции (музеи, галерии, архиви) и други, свързани с културното наследство. Нейните задачи и приоритети включват:

- Развитие на изследователска дейност, свързана с използването на ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство, самостоятелно и с партньори, и предлагане на иновативни методи и политики в тази теоретична и приложна изследователска област;
 - Създаване на учебни материали, свързани с ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство, и осъществяване на учебни програми за различните степени на университетското образование (бакалаври, магистри и докторанти), както и за изследователи и професионалисти от практиката;
 - Стимулиране на взаимодействието и установяване на сътрудничество със сродни национални и международни институции за обмен на студенти и преподаватели, на водещи експерти и изследователи;
 - Създаване на платформа за обмен на идеи, ресурси и добри практики, както и на виртуална научна и професионална общност за споделяне на опит в приложението на ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство.
- Образователната, научноизследователската и публикационната дейност на катедрата е много богата и разнообразна. Открояват се научните семинари с участието на водещи експерти от секция „Образование“ на Дирекцията на ЮНЕСКО в Париж, Националната комisia за ЮНЕСКО на Република България, ЮНЕСКО Института за информационни техноло-

гии в образованието в Москва и на учени от Германия, Испания, Италия, Холандия, Русия, САЩ, Унгария, Япония и други страни.

Темата на научния семинар, проведен в периода 14-16 юни 2011 г., бе „Преосмисляне на институционалните политики и практики за обогатяване на качеството на обучението чрез иновативно използване на дигиталните технологии“ (UNESCO International Workshop „Re-designing Institutional Policies and Practices to Enhance the Quality of Education through Innovative Use of Digital Technologies“, QED'11), а на състоялия се на 30-31 октомври 2014 г. бе „Качеството на образованието и предизвикателствата в света на цифровите технологии“ (UNESCO International Workshop Educational Quality and Challenges in a Digitally Networked World, QED'14). Темите на международните научни семинари отразяват най-актуални образователни тенденции и проблеми в светлината на Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020 и на Иновационната стратегия за интелигентна специализация.

Лектори и участници в двата форума бяха: г-жа Мариана Патру от дирекция „Образование“ на ЮНЕСКО в Париж; Йохана Вухт – професор в Университета в Амстердам и Твенте, Холандия, член на Холандския институт за разработване на учебни програми; Джералд Кнежек, професор по образователни технологии в Университета в Северен Тексас, САЩ – водещ изследовател на Националната американска изследователска фондация ITEST; акад. Благовест Сендов, акад. Петър Кендеров и други експерти от страната и чужбина. Предста-

виха се резултати от срещи на световно равнище в образователната сфера EDUsumIT и Международната конференция UNESCO Chairs Partnership on ICTs Use in Education'14, организирана от Московския институт към ЮНЕСКО, както и възможните им приложения и развития в национален, регионален и европейски контекст.

Катедрата се включи и в честванията по случай 70 години от основаването на ЮНЕСКО и 65 години от създаването на Държавния библиотечен институт с организирането на Национална научна конференция на тема „ИКТ в библиотечно-информационните науки, образованието и културното наследство“, състояла се на 29 май 2015 г. Представители на академичната общност, педагози, ИКТ специалисти – изследователи, експерти и практики, представиха научни и приложни изследвания в двата тематични панела на конференцията: „Приложение на ИКТ в библиотечно-информационните науки и в хуманитаристиката“ и „ИКТ като инструмент в образованието“, които са публикувани в електронен сборник на свободен достъп.

Събитията, организирани от катедрата при УниБИТ, създават традиции в общуването между учени и практики и допринасят за изпълването със съвременен съдържание и високо качество на интерактивния триъгълник на знанието: образование–наука–бизнес.

Резултатите от проведените дискусии, обективирани в научни сборници, оказват положително въздействие върху образователната система в нашата страна, в региона и в Европа.

Във връзка с експертната дейност на катедрата е и участието на проф. д.ик.н. Стоян Денчев от 2012 г., вече във втори последователен мандат, като член на Управителния съвет на Института за информационни технологии в образованието на ЮНЕСКО в Москва.

На форума EDUsumIT'15 в Тайланд, Банкок, на 14-15 септември 2015 г. бе одобрена кандидатурата на ЮНЕСКО катедрата при УниБИТ да бъде домакин на следващата международна среща през месец септември 2017 г. в Боровец.

Новини и информация за дейността на ЮНЕСКО междуфакултетската катедра „ИКТ в библиотечните науки, образованието и културното наследство“ при УниБИТ могат да бъдат следени в нейния сайт <<http://unesco.unibit.bg>> и в канала ѝ в You Tube.

Избраници и корифеи

Първите Кирило-Методиеви ученици

Акад. Петър Динеков

Посвещавайки силите си на славянската просвета (несъмнено схващайки я като изпълнение на религиозен християнски дълг), Кирил и Методий винаги са били обкръжени от учители – свои близки сътрудници. До нас са достигнали имената на малцина, но от изворите се вижда, че учениците са взели участие още в първите стъпки при създаването на славянската писменост и продължават делото на първоучителите след тяхната смърт.

Охридският архиепископ Теофилакт пише, че Методий подготвил голям брой свещеници, дякони и иподякони: „Само служителите на олтара били 200 души“.

Малкото запазени имена на ученици на Кирил и Методий не ни дават пълна представа за съвместната дейност на двамата велики просветители с техните близки последователи и сътрудници в един продължителен период от време. Няма съмнение, че историческата картина на тази дейност е била по-богата, изпълнена с много по-голям брой имена, с повече

събития и факти, със сложни взаимоотношения; разгръщала се е в по-широк географски обсег, за който днес можем само да гадаем.

Не знаем примерно имената на двамата свещеници, добри скорописци, които са сътрудничели на Методий при превода на Библията в Моравия. Безспорно те са били между най-доверените и най-способните ученици на архиепископа.

При посещението си в Цариград Методий е оставил поп и

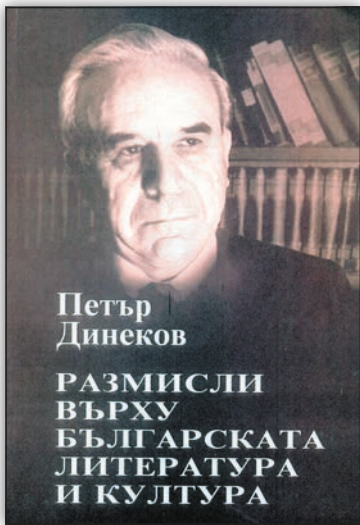
дякон с книги. Това е ново посочване на конкретни (но не-назовани) Методиеви ученици. Някои изследователи смятат, че те са били изпратени в България – бъдещият епископ Константин Преславски и презвитер Григорий; по-вероятно е да са били задържани за нуждите на славянското население във Византия.

Продадените на евреи във Венеция Методиеви ученици след прогонването им от Моравия и неговата смърт в 885 г. били откупени от византийски сановник и отведени в Цариград; там били им възвърнати презвитерските и дяконските санове. Част от тях са останали в Цариград, а другите са заминали за България. Предполага се, че именно тогава епископ Константин се е озовал в Плиска. Няма данни за ученици, намерили приют в други славянски и неславянски страни. Повече данни имаме за дейността и съдбата на учениците като продължители на делото на своите учители след тяхната смърт – и то главно в България. Вероятно това са били най-видните между тях.

Пристигането на славянските първоучители в България по молба на княз Борис I изиграва решителна роля за запазването на славянската писменост и култура. Създават се оживени книжовни средища в Плиска, Преслав и Охрид. Към старите ученици се присъединяват и по-младо поколение книжовници, получили образование в Цариград, а по-късно и в български школи.

Това е забележително явление в славянската и европейската култура – единството между учители и ученици през IX-X в., делото на Кирил и Методий и техните преки последователи и сътрудници. Това дело започва на Балканския полуостров, легендарните извори търсят неговото начало в българските краища; в основата му действително ляга езикът на старите българи. То бързо разширява своя географски обсег и се превръща не само в общославянско, но и в европейско движение с определено идеологическо съдържание. Кирил и Методий създават една огромна по обхват и разпространение литературна школа с изключително значение за развитието на славянския духовен свят.

Из книгата на Петър Динеков „Размисли върху българската литература и култура“. Съставител Стефана Стойкова. София, Бълг. книжница, 2001.



Корица на книгата

Известни са имената на следните Кирило-Методиеви ученици:

ГОРАЗД, отбелязан в Пространното Методиево житие. Запитан от учениците си кого определя за свой заместник, Методий посочва Горазд:

„Този е един свободен мъж от вашата земя, начетен е добре в латинските книги и е правоверен.“

Основната част от голямата група негови последователи към края на живота му са били моравяни и са влизали в числото на 200-те духовни лица около него. Горазд заедно с Климент е участник в ожесточените спорове с привържениците на залцбургския епископ Вихинг, когато Вихинг го отстранява от епископския престол. Вероятно той е бил между учениците, с които Кирил и Методий са пристигнали през 867 г. в Рим.

КЛИМЕНТ, по-късно Охридски епископ, придружавал славянските първоучители по време на Моравската мисия. Теофилакт го нарича „мъж много учен“.

НАУМ, по-късно учител в България.

АНГЕЛАРИЙ, споменат между най-старите ученици на Кирил и Методий.

САВА, отбелязан от Теофилакт между „избраните и корифеите“.

ЛАВРЕНТИЙ, според някои изследователи това е Сава; допустимо е обаче те да са две различни лица.

КОНСТАНТИН, презвитер, по-късно епископ. Според Тудор Доксов той е пряк Методиев ученик, живял и работил в близост до владетелския дом.

ИГНАТИЙ, ЛЪВ, ЙОАКИМ, ЛАЗАР, СИМОН, ДРАГАИС са спътници на Методий по време на заточението му в островния манастир Райхенау в Боденското езеро (Бавария). Лазар съобщава на папа Йоан VIII за арестуването на Методий след съдебния процес в Регенсбург през 870 г. и на връщане от Рим бива убит. А Драгаис е споменат само веднъж в манастирската „Книга на поборитимените монаси“.



„Св. Климент Охридски“. Икона от Охрид (XIV в.)

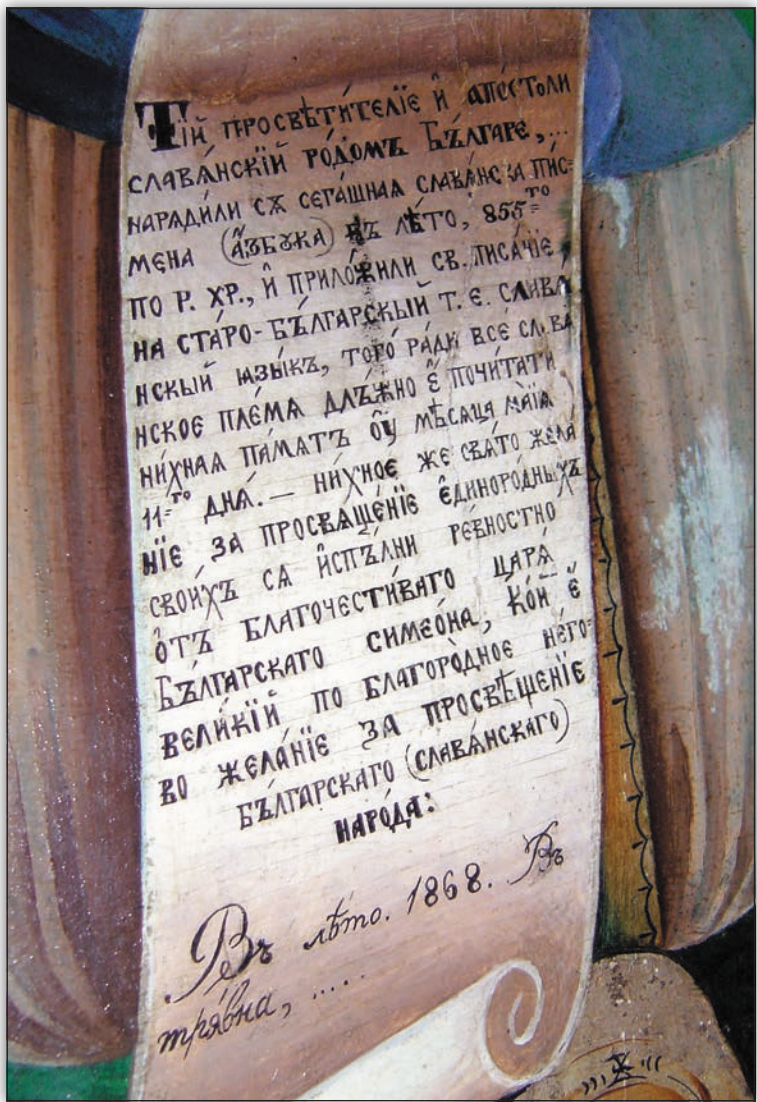
Клименте богомъдри!

Служба в памет на Св. Климент Охридски от Охридски архиепископ Димитър Хоматиан (1216-1234)

На 25-ия ден от месец ноември се чества паметта на светия наш отец архиепископ и чудотворец Климент Охридски.
За негова възхвала, Господи, съчиняваме стихове.

Когато слънцето на славата разпростре светлината си над стоещите в древност и мрак, разпръсквайки мрачната нощ на нечестието и прогонвайки тъмата на заблудата, тогава и тебе, блажени Клименте богомъдри, той се разпростря като светъл лъч върху твърде помръкналото лице на Мизия, съзирайки твоята запазеност и съвършенство на добротели във всяко отношение. Него моли да спаси и просвети душите ни. Бог, Който предузна благородството на твоята душа, блясъка на добродетелта, чистотата на поведението и неопетнеността на живота ти, Клименте богомъдри, те постави за боговдъхновен пастир чрез управляващия тогава в стария Рим, след успението на мъдрия Кирил, просветил Панония със светлината на проповедта. Заедно с него, отче, моли да се спасят нашите души. Ти си тръгнал от Рим, Клименте блажени, заедно с божествените мъже и твои съратници **МЕТОДИЙ, ГОРАЗД, НАУМ и САВА**, които си имал за помощници в твоите трудове и борби, за съветници в работата ти и преписвачи на словата на твоята мъдрост. Заедно с тях ликувай, явявайки се пред Бога, Който е възвеличил, отче, твоята памет, и чрез тебе дава благодат на славещите те... Приемайки благосклонно гласовете на умоляващите те, славни Клименте, измоли за нас велика милост.

Превод на доц. д-р Константинос Нихоритис. Из книгата „Атонската книжовна традиция в разпространението на Кирило-Методиевските извори“. София, 1990.



Фрагмент от икона „Св. Св. Кирил и Методий“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Хилядолетна тайна Къде лежат мощите на Моравския архиепископ

Чешките археолози десетилетия наред се опитват да узнаят къде именно е погребан славянският първоучител Методий след неговата кончина на 6 април 885 година.

В средата на миналия век проф. Йозеф Поулик предприема мащабни проучвания в Моравско. Край селцето Микулчице, близо до Годонин, той открива развалините на голям град. Там разкрива голяма трикорабна базилика от византийски тип с размери 36x12 метра. Повечето изследователи приемат, че именно там е било средището на Велика Моравия.

През 1970 г. археологът Лудвиг Груба въз основа на разкопките при Ухерске градище обнародва статия, според която резиденцията на Св. Методий е в местността Слада, на около 4 км от основното селище, където има останки на манастирски комплекс от IX век.

Две десетилетия по-късно ученикът на проф. Поулик Зденек Кланица издава книгата „Тайната за гроба на Моравския епископ Методий“.

В тази книга авторът предлага обоснована хипотеза, според която Св. Методий е погребан под разкритата в Микулчице катедрала. Сред многобройните погребения от проучвания некропол той откроява гроб №580 в северната половина на храма. В зида на гробна камера е открита лакътна кост с дължина 91 сантиметра. Покойникът е погребан в копринена дреха. Има също кожен колан със сребърен накрайник. Край тялото са намерени златно звънче и позлатена декорирана медна пластина, която може би е украса на ръкописна книга. Два железни предмета наподобяват меч и кинжал.

Гробът е изнесен към абсидата на базиликата, непосредствено до нейната олтарна част, зад иконата на Св. Богородица.

През 1995 г. чешкият православен архиерей проф. Павел Алеш внася уточнения към хипотезата на Кланица.



Корица на българското издание.
София, Изток-Запад, 2013.

Прозрението на Бориса

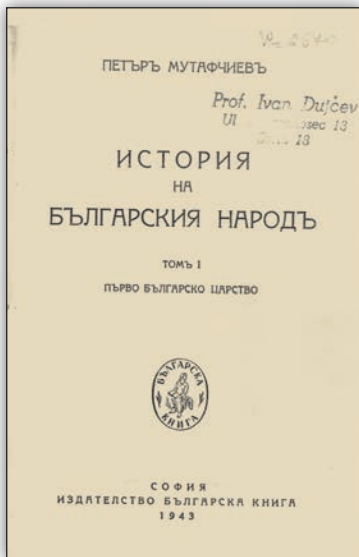
Най-далновидният български владетел

Проф. Петър Мутафчиев



Проф. Петър Мутафчиев
(1863–1943)

Проф. Петър Мутафчиев умира през 1943 г. навръх 2 май – денят в който според точното историческо известие се отправя за оня свят и цар Борис I, без да довърши най-главното си съчинение. Той е олицетворение на понятието „философия на историята“, според което освен конкретните проучвания на дадени събития и времеви периоди се прави опит за осмисляне на българското минало в по-широки рамки в търсене на характерни особености и закономерности.



Титулна страница
на първото издание на
„История на българския народ“.
София, Бълг. книга, 1943.

да използва това дело за своя народ <...>

Борис е бил, ако не във всяко отношение най-великият, безспорно най-мъдрият от всички владетели, които българите някога са имали.

У никой друг измежду тях съзнанието за дълг и чувството на отговорност пред бъдещето на собствения народ не са били тъй дълбоки, както у него. С пълководска дарба той не се е отличавал и завоевател не е бил; на своя наследник той предал държавата не по-пространна, отколкото я получил от предшественика си. Но в 36-годишното си царуване той вътрешно съвършено я преобразил и довел развитието на българското общество из пътищата, каквито няколко десетилетия по-рано никой не е смятал за възможни.

Несъмнено е, че християнството рано или късно щеше да се наложи у нас. Но, предоставено само на себе си, то при все по-широкото си проникване, а накрай и при тържеството си, можеше да изложи българската държава на сътресения и съdboносни опасности.

При етническият дуализъм на българското общество това можеше да увеличи съществуващите пред него противоречия и накрай да ги направи непреодолими. Голямата заслуга на Бориса се състои в това, че от една сила на разложението, в каквато бе на път да се превърне, той направи от християнството могъщо средство за духовно обединение на разнородните части на своя народ, като чрез славянската книжовност подготви превръщането му в еднородно цяло.

Из книгата „История на българския народ“, издадена в София през 1943 г. и многократно преиздавана.

На колегата И. Дуйчев
със най-добри чувства
Дарува 20.5.1943 г. Петър Мутафчиев

Посвещение на проф. Петър Мутафчиев към Иван Дуйчев (1943)

Писуват АБ-ето

Родопската живописна школа от XIX век и делото на Кирил и Методий

Д-р Николай Клисаров

След 11 май 1857 г., когато в Пловдивското епархийско училище за пръв път официално е честван Кирило-Методиевският празник, мнозина български зографи почват да изобразяват ликовите на славянските първоучители по икони и стенописи в черкви и училища. Те ги представят един до друг ту като монаси, ту като архиереи, или поотделно като монах и архиерей, държащи свитък с кирилската азбука или книги.

Един от първите образописци, рисували двамата братя-просветители, е Алекси Атанасов от Станимака (днес Асеновград). Той е роден през 1820 г. в с. Негуш, Северна Гърция, и е починал в 1890 г. Обучавал се е на църковна живопис в Одрин, където по онова време са живели много българи и е имало много български църкви. Заселва се в с. Воден край Асеновград. В продължение на няколко десетилетия създава собствени композиции. Една от тях се намира в черквата „Св. Илия“ на с. Хвойна, край Чепеларе. В основата на арката от портика двамата светци са представени като монаси със свитък на азбуката, разгърнат по дъгата ѝ. Под тях има дарителски надпис:

„Изобразися отъ Теодоръ Костандиноолу и Василки: лето 1857 мае 12“

Стенописите на Алекси Зограф предхождат официалното честване на Кирило-Методиевския празник в Пловдив. В черквата на с. Върбово той изобразява солунските братя в оригинална иконография – в архиерейска евхаристийна служба, поради което свитъкът с азбуката липсва в изображението, като е ползвана иконографията „Св. Три светители“. В черквата на смолянското село

Долно Райково изображенията представят утвърдената вече иконография. Същата композиция е повторена от Алекси през 1866 г. и над арка от нартеката в черквата „Успение Богородично“ в кв. Устово на Смолян.

В продължение на десетина години Алекси Зограф въвежда образите на Св. Св. Кирил и Методий в изписването от него черкви из Средните Родопи, като под негово влияние почват да ги рисуват и други местни зографи.

През 1864 г. Алекси Зограф изписва десет житийни сцени

път в общата група и втори път отделно, както пишат азбуката.

Подобна композиция не съществува никъде другаде и е изключително оригинално хрумване на Алекси Зограф, което го издава като търсещ нетрадиционни решения живописец.

Творческата свобода на Алекси Зограф се вижда и в стенописите в черквата „Св. Георги“ на недалечното село Драгойново, рисувани през 1870 г. Те отразяват точно цикъла от Араповския манастир. Св. Седмочисленици са представени като антични философи. Само учи-



„Св. Методий ръкополага инук“
Стенопис от Араповския манастир (1870)

на първоучителите в югозападния ъгъл на наоса в черквата „Св. Неделя“ на Араповския манастир над Асеновград. Помага му неговият 18-годишен ученик Георги Данчов от Чирпан. Същият е изписал името си до ктиторския надпис:

„1864 иуний 13 писа
Георгий“.

През 1870 г. Алекси Зограф изписва Св. Св. Кирил и Методий и техните ученици и в купола на параклиса при лековития извор в двора на манастира. Св. Седмочисленици са представени кръгово в две групи по двама и една група от три фигури, като всеки държи книга в ръка. Кирил и Методий са нарисувани два пъти – един

телите имат ореоли. Отстрани има надпис:

„Св. Кирил и Св. Методий
писуват АБ-ето“

Всички надписи са на чист български език.

Алекси Атанасов е вдъхновител на зографите от Асеновградския художествен център. Той е рисувал в 16 черкви на Средните Родопи. Проявява добро познаване на българската история. Неговите художествени постижения могат да се сравняват с тези на творец и новатор от ранга на Захарий Зограф.

Всичко това дава основание да се обособи самостоятелна Родопска живописна школа от XIX век.



„Св. Седмочисленици“. Стенопис в манастира „Успение Богородично“ в гр. Арденица – днешна Албания (1744)

Теофилакт Охридски



Архиепископ Теофилакт Охридски
(Блажени Теофилакт Български)
(ок. 1050 – ок. 1126)



Седмодарие на духа

Молитвена възхвала към Св. Седмочисленици

О, добри пастири, положили светите си души за нас, вашите овци, и усъвършенствали за Бога стадото си с много пот, които ни поселихте в златното място на обяснените с вашия език Писания и които ни откърмихте при тихата вода на божественото кръщение и насочихте към пътеката на праведността чрез вършенето на добродетелта!

Благодарение на вас цялата българска страна позна Бога, Църквата се украси с песни и псалмопения, празниците се обясниха с вашите четива.

Благодарение на вас монасите се наставляват на подвиг чрез житията на светците. Благодарение на вас свещениците са наставени да живеят благочестиво според свещените канони.

О, вие, земни ангели и небесни човеци, които сте приготвили на Господа народ избран, ревнители към добри дела, каквито видяха във ваше лице! Пак и пак наглеждайте своето наследство, понеже сега можете повече, отколкото някога, когато бяхте в тяло и отгонихте лошата ерес, която подир вашето в Христа успение като гибелна болест разорява вашето стадо, разпръсва и погубва овците на вашето пасбище.

Свети и добри пастири, запазете от варварски нападения нас, вашите неопитни питомци, и постоянно ни наглеждайте, и най-вече сега, когато „скръбта е близо, а помощник няма“. Когато скитският меч пие българска кръв, когато ръцете на безбожните, които пречупихте с десницата на Бога, на когото вие служехте, предадоха труповете на вашите чада за храна на небесните птици, дайте мир на вашия народ, за да празнуваме вашата памет с голямо веселие чрез Отца и Сина и Светия Дух, Единия Бог, на Когото подобават всяка слава, чест и поклонение, сега и всякога и във вечните векове.

Амин!

(XI в.)



Аязмото с параклис
в Араповския манастир

На корицата е изобразена:

„Св. Седмочисленици“ – стенопис в купола на лековития извор в Араповския манастир „Св. Неделя“.

Дело на Георги Данчов (1870).

Открит и изследван от д-р Николай Клисаров.



„Св. Атанасий Александрийски“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Към Витлеем ума си да насочим

Към Витлеем ума си да насочим,
да се поклоним на яслите и пещерата,
където лежи Невместимият в небесата,
Словото събезначално на Отца и Духа,
по Своя воля в наше естество възплътилият се Бог.

Легионите безплътни с пастирите
възвестяват на всички земни Христовото рождение.
„Слава във висините!“ – пет. – „И на земята мир!“
Творецът на Едем отваря.

Исае, светло заиграй! Ти, който си предрекъл
на земята Юдова и на Витлеем
въплъщението Христово чрез Девицата,
заченала безсеменно двойния по естество Бог и Човек.

Младенец става Словото предвечно,
безначално родилият Се от Отца,
сътворилият годините и вековете
и утвърдилият чрез дланите Си всичко,
за да обнови падналото естество човешко.
Затова, като възпяваме, да казваме:
„Благославяйте всички дела на Господа!“.

Акростих „КЛИМ“. Превод от старобългарски език проф. д-р Георги Попов

Климентовата Велика

Местонахождението на епископията на Св. Климент Охридски

Проф. д.педаг.н. Йордан Табов



В много исторически извори Св. Климент Охридски е наречен „Велички епископ“ и „епископ на Велика“. В т.нар. Дюканжов списък (каталог) или Парижки ръкопис, съдържащ списък на българските архиепископи, пише:

„Климент, като станал епископ на Тивериупол или Велика, сетне бил натоварен от Борис, цар на българите, да надзирава третия дял на българското царство, т.е. от Солун до Йерихо и Канина или Тасипият“.

Къде се е намирал град Велика? Липсата на пояснения в изворите и на убедителни съвременни топоними довежда до един от най-големите спорове в българската историография. Автори на някои от най-интересните изследвания и мнения за локализацията на Велика са Иван Снегаров, Иван Дуйчев, Петър Коледаров, Емил Георгиев, Иван Добрев, Илиа Илиев, Трендафил Кръстанов, Асен Чилингиров и др.

През последните години бяха преодолените териториалните предразсъдъци за развитието на българското християнство чрез убедителни сведения, че епископската дейност на Св. Климент е свързана с Епир и земите на днешна Албания. Вероятно Велика е сегашният град Берат.

Кой от старите митрополитски престоли в Южните Балкани именно е Климентовата Велика?

Оказа се, че отговор на този въпрос може да бъде потърсен с помощта на старите карти от XVI–XVIII век. На тях е означен голям и значим град с име Velichi – Велики, по разположение съвпадащ с град Никопол, важен християнски и епископски център още от апостолско време, за който се знае, че е бил митрополитски център на Южен Епир. Представям фрагмент от картата на Европа от популярната през XVI и XVII в. „Космография“ на С. Мюнстер (от издание от 1628 г.). Там на територията на днешна Централна Гърция са изобразени



Увеличен фрагмент от карта на Европа в „Космография“ на Мюнстер (1628)

само два града: Велики (Velichi) и Атина (Athen). Следователно град Велики е играл някаква по-съществена роля от много други населени места на територията на днешна Гърция. Вероятно името Никопол е било използвано само от гърците и в християнските документи, защото на всички карти от XVI–XVII в. градът е наричан Велики.

Имало ли е в този регион българско население и играло ли е то някаква роля в българската история?

Константин Иречек представя сведения от живелия през XI в. Малатера, че епиротите са българи, а град Арта (недалеч от Никопол) е български град.

На картата „Македония, Епир и Ахайя“ от Новия атлас на Вилем и Йоан Блау (1658 г.) близо до град Велики се вижда и още един град с българско име – Водица. Това название и много български топоними от региона, представени в книгата на М. Фасмер за „славянските“ топоними на територията на днешна Гърция, са свидетелство, че в Епир и около него е живяло многобройно българско население, за което е било естествено да бъде в диоцез на български епископ.

„Пространното житие“ на Климент разказва:

„След това, като се посветвал с по-разумните от своите приближени, които всички са били разположени към Климент като към свой баща, вярвайки, че само това се харесва на бога, с което почитат този, той [Симеон] го назначил за епископ на Дрембица или Велица и така Климент станал пръв епископ на български език“.

Какво означава титлата „пръв епископ“? Смисълът ѝ е не „пръв по ред“ (по време), а „пръв по ранг“.

С оглед на определението „пръв епископ на български език“ би трябвало да се разбира като „духовен (християнски) глава на българите“.

Този висок пост на Климент предполага, че и митрополията му трябва да е била авторитетна, със стара традиция, известна в християнския свят; каквато е била Никополската/Величката епископия, която е достойна за главата на българската църква.

Титлата „духовен глава на българите“ не е обвързана с определена държава и не изключва възможността този духовен глава да ръководи български християнски общности в различни държави. Тъй като

е възможно по времето на Климент Охридски Българската църква да е била зависима от Цариградския патриарх, то е също така възможно нейният глава да е бил ръководител и на български християни в територии под политическата власт на Цариград.

Очевидно причините местно население в Епир да бъде под духовното наставничество на митрополит, определен от българския цар, биха могли да бъдат от различен характер: политически, роднински и др. Възможно е по времето на Св. Климент Охридски Българската църква да е била зависима от Цариградския патриарх.

Най-вероятно влиянието на българските владетели в Епир да е свързано с политиката на папата, защото Римският престол е имал определени интереси в югозападната част на Балканите. Аспирациите на Ватикана към християните в Епир са добре известни; а Климент още от началото на своята дейност като духовник е бил свързан с папата и Западната църква. Положението на Велики на брега на залив в Адриатическо море му дава отлични възможности за комуникация с Рим. От такова гледище той е по-близо до Рим, отколкото до Цариград. Възможно е тази констатация да е вярна и в политически смисъл.

От стигналите до нас сведения за VIII Вселенски събор в Цариград през 861 г. се вижда, че папските представители на Събора са изразили претенциите на папата за контрол над християните в Тесалия, Дардания и Епир. В разразилия се спор за тези провинции между представителите на Рим и византийците е замесено и „Българското отечество“, а естествената интерпретация на това название в контекста на епохата означава, че българските царе са владели в Тесалия, Дардания и Епир земи, които отдавна са били населени с българи.

Горното поставя в нова светлина някои проблеми на българското християнство по времето на Борис и Симеон, и по-точно за отношенията на българските царе и църковни институции с Цариградския патриарх и папата. Какво са искали и какво са получавали българските владетели – от Борис до Самуил – от патриарха в Цариград и от папата в Рим?

Авторът работи в Института по математика и информатика при Българската академия на науките.

Почитан и като врач

Св. Еразъм Лихнидски – Св. Еразмо

Проф. д-р Бойка Мирчева



Култът към Св. Еразъм е сред най-ранните християнски итали-гръцки култове, отбелязвани отначало на Балканите и в Южна и Средна Италия, а оттам и в цяла Западна Европа. Той е част от светителските култове, разпространени в раннохристиянския (I–VI в.) и в ранновизантийския период (VI–VIII в.), първоначално от местно значение, които по-късно прерастват в общоевропейски. По едно и също време неговата памет се отбелязва както на Изток, така и на Запад. За това говорят двата епитета, с които той се обозначава в двете традиции – в православната той носи названието Охридски (по-скоро Лихнидски), а в католическата – Формийски, тъй като е смятан за епископ на Формия, понеже е починал там и според католическата традиция именно там се пазят неговите мощи.

Според изворите Св. Еразъм бил родом от Антиохия. Поради гоненията срещу християните той отишъл на Ливанската планина и прекарал там в отшелничество седем години. По повеление Божие слязъл в Антиохия и проповядвал като епископ Евангелието сред своя народ, заради което бил хванат и измъчван от император Диоклециан, който го хвърлил в тъмница. Оттам е изведен от Ангел Господен и отведен в града Лукрида в Илирик, където отново проповядвал християнската вяра. Чрез нея той възкресил сина на видния гражданин на Лукрида Анастасий, поради което цялото семейство на Анастасий и около 20 хиляди души от населението на Лукрида приели християнството. Предаден от шпионина Пров на император Максимиан, той бил измъчван и принуждаван да принесе жертва на езическите богове. Когато привидно се съгласил да направи това, Максимиан го въвел в храма на Зевс в Сирмиум, където Еразъм разрушил огромната медна статуя на божеството. Бил отново измъчван и хвърлен в тъмница, откъдето бил изведен от Ангел Божий и отведен в град Формия в Кампания, където седем дни по-късно починал.

Почитането на Св. Еразъм в цяла Западна Европа е документирано богато в произведения на латински и гръцки език, които са сравнително добре проучени. Това, което е по-малко известно и слабо изследвано, е славянската традиция, свързана с обслужването на култа към него, в която има преводни и вероятни ориги-

нални произведения. Още по-малко проучена е връзката им с различните версии на гръцките и латинските текстове за светеца. Както установява италианският изследовател Джовани Дезантис, на Запад култът към Св. Еразъм е локализиран във Формия, но е бил смесен с други едноименни светци – с известния в Умбрия светец с име Еразъм, мъчен от лангобардите към края на VI век. Това проличава от мъчението, на което той е бил подложен – изкормване, неизвестно на Житието на Св. Еразъм Формийски, но засвидетелствано в по-късната иконография от края на XIII век.

Именно в този период Св. Еразъм Формийски е бил присъединен към групата на т.нар. Четиринадесет помощници като патрон на моряците и се появява на фрески с колело и моряшка макара. Освен това той е известен предимно в Северна Европа като помощник срещу главоболие и родилни болки и защитник на майсторите тъкачи и миньорите, което някои изкуствоведи обясняват именно със смесването на култа към него с този към Св. Еразъм от Губио. Може би именно това е причината за почитането на Св. Еразъм Формийски като лечител.



„Св. Еразъм Лихнидски“
Стенопис в параклиса
„Св. Йоан Предтеча“
на манастира „Протатон“
в Света гора (1826)

Със сигурност неговото име е обобщило много пластове от различни местни почитания, като например към Св. Еразъм от Поцуоли в Лентини, и още един мъченик, на име Еразъм, патрон на манастир в Неапол.

Със смесването на всички тези култове под името на Св. Еразъм Формийски се обяснява и разпространението на култа към светеца в Средна и Южна Италия и Сицилия, а оттам и в цяла Средна и Северна Европа.

Безспорно култът към Св. Еразъм в Охрид е бил разпространен преди заселването на славяните в края на VI век, както можем да съдим от прозвището му Лихнидски. Названието на града, през който Св. Еразъм минава по пътя си от Антиохия към Формия, и в трите варианта на житието му – гръцки, латински и славянски (най-ранният текст на славянския превод се намира в известния Успенски сборник от XII век), както и в славянската му служба – е запазило една ранна, незасвидетелствана досега форма на фонетичния развой Лихнида > Лукрида (Ликрида) > Охрид, която фиксира предалбански (илирийски) облик на топонима, смятана досега за незасвидетелствана. В края на XI в. (1070–1080 г.) монахът Джовани ди Гаета (по-късно папа Геласий II) прави нова латинска редакция на Житието на Св. Еразъм, в която въз основа на сведението за развит култ към Св. Еразъм в града, дадено му от един бенедиктински монах, е изписано вече новото име на града – Охрид.

Култът към Св. Еразъм продължава да се развива самостоятелно в областта на Охрид – града и неговите околности, за което съдим от предполагаемата фреска на светеца от първия слой зография в черквата „Св. Ахил“ (ок. 1050 г.), от фреските в „Св. Георги“ в Курбиново (1191), така също в „Св. Богородица Перивлентос“ в Охрид (1295) и т.н. Една особеност на тези изображения е, че те съжителстват с новите евангелизатори на района на Охрид и Охридско – Константин-Кирил, Методий, Климент Охридски и Наум Охридски. Ликът на Св. Еразъм е запазен в църквата „Св. Петър“ в с. Беренде (Северозападна България, близо до българо-сръбската граница), чиято зография се датира от 1331-1332 г. Всички данни говорят, че майсторите зографи са били от Охридско.

От времето на Дебърската школа (XVIII–XIX в.) са запазени редица изображения, в които Св. Еразъм е включен сред Седмочислениците на мястото на Св. Горазд.

Присъединяването му към лика на Седмочислениците като осми апостол и протоевангелизатор на областта показват, че в Охрид и Охридско култът към Св. Еразъм носи характерните белези на местен светец с много стари корени, чийто празник и до днес се чества там.



„Св. Пантелеймон“. Икона
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Ефрем Химнописец

Канон молебен за царя

Пристъпваме сега всички усърдно към Бога, падаме пред него в плач и сълзи, изливаме пред него нашите сърца. Ще речем и ние: „Блудствувахме и беззаконствувахме, Твоите заповеди не съхранихме и вървахме по волята на нашите сърца. Но като благоутробен Бог погледни своите раби, своето достойние, и виж огорчението на дъщеря ти, твоята Църква, виж и запустението, виж печала на нас, Твоите люде, виж и нуждата на нашите царе. Защото отвориха нашите врагове устата си срещу тях, искайки живи да ни изядат. Но ти съкруши техните челюсти по-скоро и възвърни техния срам върху главите им, понеже те не положиха тебе, Господи, пред себе си. Ние, твоите люде и истинско овче пасище, в умиление зовем: „Побързай и ни избави!“ Защото единствено Ти можеш да ни избавиш от печал. Погледни на нас с милостивото си око, Царю на всички, и подай на царя ни дързост пред нечестивия и скверен варварин, за да видят всички как ти си с нас и си застъпник на своите люде. Измайлските люде докрай в срам облечи, човеколюбче Христе, и разбий горделивостта, която ни огорчава, та да се посрамят и изцяло да се засрамят, задето враждуват срещу нас.

Из книгата на Предраг Матеич „Българският химнописец Ефрем от XIV век. Дело и значение“. София, Изд. на БАН, 1982.



„Св. Петка“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Св. Патриарх Евтимий

Памет на Св. преподобна Параскева

„Щом предусети своята кончина, тя остави пустинята и отиде в Цариград. След като обходи всички свети места и остана за кратко време там, стигна и до своята родина Каликратия и там предаде блажения си дух в ръцете на живия Бог, като прие почитите на небесния венец <...>

А великият цар Иван Асен, син на великия стар цар Асен, чу за чудесата на светицата, възжелал с голямо желание, пожела да пренесе тялото на светицата в своята земя. Защото тогава франките владееха Цариград и плащаха данъци на Иван Асен. Той пък не поиска нито сребро, нито скъпоценни камъни, но като се вдигна трудолюбиво, пренесе светото ѝ тяло в своя славен Цариград Търнов.

И го посрещнаха с патриарха, с целия клир и с народа. И със свещи и с всякакви кадила и с всякакви почести я положиха в царската църква.“

Почит към Преподобната

Малко известна фреска изобразява посрещането на мощите на Св. Петка в Търново през 1238 г.

Д-р Кирил Ненов

В черквата „Св. Параскева“ в град Роман (Румъния) е съхранена фреска от 1550 г., която представя посрещането на мощите на Св. Петка в Търново през 1238 г.

Стенописецът е изобразил тържествената сцена, като е насочил фокуса на вниманието към образа на светицата, край която са разположени фигурите на българския цар Йоан Асен II (1218–1241), неговата майка царица Елена, съпругата му царица Ана и търновския патриарх Василий, а зад тях – черквата, в която ще бъдат приютени реликвите. Вляво от царя са изографисани столични боляри и висши клирици, а на заден фон се вижда Търновската крепост. Над изображението е разположен кирилски надпис на среднобългарски, който в превод гласи:

„Пренасяне на мощите на Св. Параскева в славния град Търново“.

Позиционирането на храмовата сграда извън пределите на крепостните стени подкрепя предположението, че тленните останки са били положени в църквата „Св. 40 мъченици“.

Стенописната композиция и съдържанието на надписа недвусмислено насочват към „Пространното житие на Св. Петка Търновска“ (XIV в.) от Патриарх Евтимий, отразявайки следния откъс от него:

„И когато прочее премина франкските владения и стигна до своята страна, всички околни се стичаха със свещи, с кадила, с благовонни масла и изпращаха ковчега на преподобната към славния царстващ град

Търново. Щом благочестивият цар Йоан Асен се научи, излезе от града с майка си царица Елена, със своята царица Ана и с всичките си велможи. С тях беше и всечестният патриарх кир Василие с целия църковен клир и неизброимо множество хора. Царят и всички с него излязоха пешком на четири пътища от града да посрещнат с много почит преподобната;

на ръце я поеха тържествено, от душа и от все сърце я целуваха с обич. Пренесоха я и я положиха в царската църква, където лежи и до ден днешен и дава различни изцеления на прибягващите с вяра и любов към нейния славен ковчег.“

Превод на Климентина Иванова в Стара българска литература, том 4. Житиписни творби, София 1986, с. 199.

Представените данни свидетелстват по безспорен начин за широкото разпространение на култа на българската закрилница посредством нейното „Пространно житие“, от което днес са запазени немалко ръкописи в Румъния.

Става ясно още, че почитането на светицата в Молдова има дълбоки корени. Именно този пиетет би могъл да бъде една от основните предпоставки, които вдъхновяват пренасянето през 1641 г. на нейните мощи от Цариград в Яш.

Авторът работи в Института за исторически изследвания при Българската академия на науките.

Св. Патриарх Евтимий

„Ти си красота, застъпница и пазителка на българите. С тебе нашите царе се величават. Чрез твоето застъпничество противостоим на всички, воюващи срещу нас! Чрез тебе нашият град укрепва и въздига светла победа. Колко царе и варвари многократно поискаха да унижат и заличат твоя славен град Търнов, в който лежи всечестното ти тяло. Но ти, сякаш някой храбър войвода, чрез силата ти, дадена от твоя жених Христос, си отгонила посрамените им лица.“

Мощите на Петка Параскева са пренесени в Търново след победоносната Клокотнишка битка като един от най-ценните трофеи. Това става вероятно през 1231 година. Стефан Кожухаров откри летописен разказ за това събитие с данни за първите творби в нейна чест, пренесени и преведени в българската столица.

Паметта на Петка Търновска се празнува на 14 октомври.

След падането на България под османска власт нейните мощи се пренасят от Търново отначало във Видин, сетне в Цариград и накрая в град Яш, Румъния, където се съхраняват и днес.

Култът към нея се разпространява нашироко и в Русия.



„Посрещане на мощите на Св. Петка в Търново“
Стенописно изображение в черквата „Св. 40 мъченици“ във Велико Търново (XIII в.)

Древни символи

Стенописите в черквата „Св. Георги“

Емилия Серафимова, богослов

Черквата „Св. Георги“ в Трявна е завършена през 1852 г. Тя е дело на Димитър Сергюв – изключително даровит и продуктивен майстор, построил много черкви, възрожденски къщи и мостове. Резбеният иконостас е изработен от майсторите марангози Димитър Дойковчето и Никола Драгошинов. Амвонът е направен от майстор Генчо Кънев.

Зографите Йонко поп Димитров, синът му Иван Йонков и Иванчо Кънчов рисуват сцени в наоса близо 40 години по-късно от нарисуваните в олтар. В най-близката част до него са изписани равноапостолните Св. Константин и Св. Елена. На срещуположната страна в наоса са образите на Св. Кирил и Св. Методий. На стените отляво и отдясно са представени ликовите на българските царе, допринесли за утвърждаване на християнската религия по българските земи: цар Борис I Покръстител, цар Петър, Св. Йоан Рилски – небесния покровител на българския народ. До тях е фигурата на император Юстиниан Велики, който искал отново да обедини Западната с Източната Римска империя. До него е изписан ликът на Св. Григорий Двоеслов – папа Римски, живял през VI – VII в., покръстил англо-саксонците. На тавана в медальони са изписани догматични персонажи: Бог Саваот, Иисус Христос и патронът на храма Св. Георги Победоносец.

В олтар се чете годината 1854, когато са рисувани фреските. В най-лявата част е изписано Кръщение Христово. Отляво на него е Богородица, а отдясно Йоан Богослов – любимият ученик на Иисус Христос. Над тях е благославящият Бог Саваот с надпис „Аз съм

Вечностьсшествуващият“. Множество серафими кръжат край тях. Представени са и небесните духовни сили – архангел Михаил и архангел Гавраил. Тук са преп. Евтимий Велики, участвал в Третия вселенски събор, и Богородица Ширшея небес, която олицетворява връзката между небесното царство и хората. На гърдите ѝ е изрисуван Иисус Христос. В случая тя символизира догмата за Боговъплъщението.

Стенописите в олтар по всяка вероятност са дело на Цоню Симеонов. Той е автор на голямата патронна икона на Св. Георги, а Йоаникий по това време вече не е жив. Другият майстор, работил с Цоню Симеонов, заминава да работи в друго селище. Кънчо Иванчюв рисува само иконата с лика на Св. Спиридон. Третият майстор, работил икони за иконостаса, е Досю Коюв, който също напуска Трявна през това време.

Най-ценното в олтар е Светата трапеза – тя също е древен символ.

Друг символ от древността е рибата – таен знак, чрез който християните са се откривали сред езичниците. На гръцки език *риба* е *ихтиос*. В акростих звучи така: „Иисус Христос Сина Божи Спасителя“. За жалост нашите майстори не са нарисували риба никъде в храма. Но пък са изрисували едно от серафимчетата, като това на италианския художник Рафаело Санти от неговата творба „Сикстинската мадона“. Особено впечатлява звездата с 8 лъча, която е древен символ на Стария завет. Така изписана, тя илюстрира и Новия завет. Също така тя символизира деня на Вечния живот – шестия ден, последния от Сътворение-

то, седмият е Господен. Осмогълната звезда се слага и върху дрехата на Богородица.

Друг интересен древен символ е змията. Като неин предобраз се явява египетският крокодил. Тя се представя като дракон, който пази Христовия кръст на венчилката, където се намира и черепът на Адам. Богородица и Йоан Богослов се поставят под кръста. Тази позиция се нарича Катафиги – убежище.

Майстор Генчо Кънев е работил 7 змии на амвона. Те също са представени като пазители на Мъдростта Божия, но символизируют и седемте смъртни греха: похотливост, чревоугодничество, скъперничество, леност, гняв, завист, горделивост, описани от Йоан Богослов.

На необичайно място под змиите майсторът е поставил гълъб, олицетворяващ третата Божия Ипостас – Светия Дух. Лозницата също символизира Иисус Христос. Лозовият лист се вплита в иконостаси, владишки тронове и икони. Дъбовият лист също се среща в иконата. Той олицетворява мъдростта Божия. Самата евхаристия е древен символ. Цар Мелхиседек посреща старозаветния патриарх Авраам с хляб и вино.

След като християнството става официална религия в Римската империя, атрибутите на светската власт се привнасят и в църквата. Така например одеждите на императора стават одежди и на епископа. Богородица и Иисус Христос са с корони на главите си и са седнали на тронове.

Над входа на храма в три ниши са изобразени патронът, Св. преп. Евтимий Велики и Св. Йоан Златоуст.



„Три Светители“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Константинос Кавафис



(1863 – 1933)

В очакване на варварите

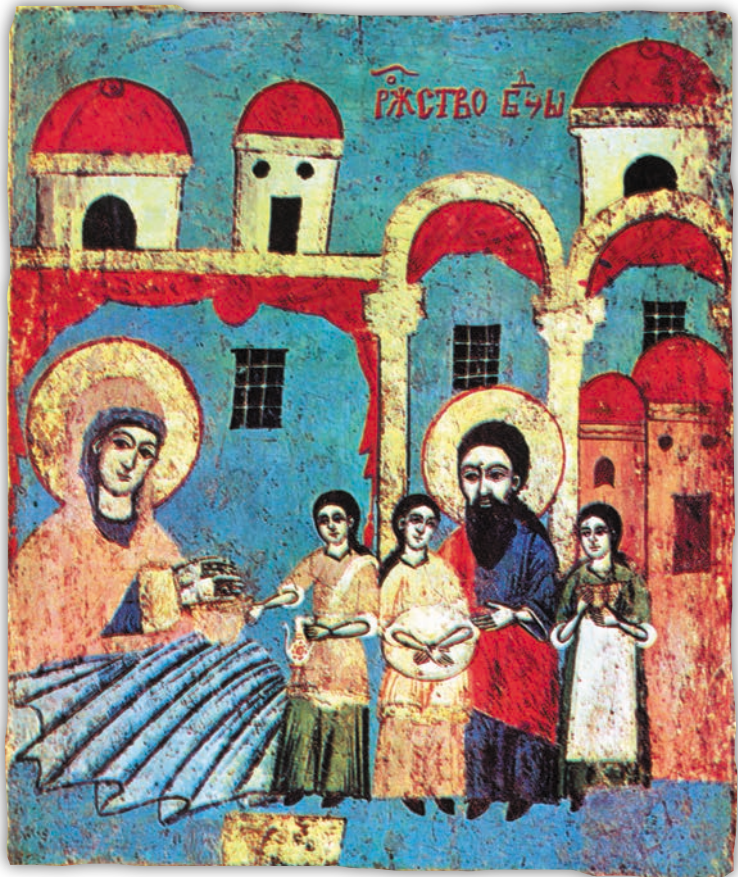
Какво очакваме, стълпени на площада?
Днес варварите ще пристигнат тук.
Защо това бездействие в народното събрание?
Защо народните избраници закони не създават?
Защото варварите ще пристигнат днес.
Какви закони да създават народните избраници?
Когато дойдат варварите, ще донесат закони.
Защо ли императорът е станал толкоз рано,
пред най-големите врати тържествено е седнал
на трона си замислен, със корона на главата?
Защото варварите ще пристигнат днес.
И императорът очаква да приеме водача им.
Дори му е приготвил да му даде държавен пергамент.
Във него му е написал много титли и названия.
Защо и преторите са излезли днес
с червените си златоткани тоги?
Защо са гривни сложили със много аметисти
и пръстени с блестящи, лъскави смарагди?
Защо са взели своите най-скъпоценни жезли,
с със злато и сребро прекрасно украсени?
Защото варварите ще пристигнат днес,
а заслепяват ги такива скъпи накити.
Защо прочутите оратори не идват както друг път,
за да изложат своите мисли в красиви дълги речи?
Защото варварите днес ще дойдат.
А те се отегчават от сложни красноречия.
Защо започна изведнъж такова неспокойствие,
обърканост (лицата как станаха сериозни!)?
Защо внезапно улици, площади опустяха
и всички се прибират умислени дълбоко?
Защото падна здрач, а варварите не дойдоха.
Завърнаха се пратениците от границата
и казаха, че варвари не съществуват вече.
Сега какво ще стане с нас без варвари?
Та тези хора бяха някакво си разрешение.

(1900-1911)

Превод Стефан Гечев.



Осмолъчна звезда, кръст и ангелче в стенопис от църквата „Св. Георги“ в Трявна



„Рождество Богородично“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Стефан Гечев

Тайна проповед на поп Богомил

Само пред учениците

Не се чудете, братя, че пред тях
едно говоря, а пред вас обратно,
а се учете да съединявате
обратните неща, за да сте Старци.

В книгата свещена тяхна пише:
Бог е добро.
Но има ли добро без зло?
Като отричат дявола, те Бога си отричат.

Онези бедни братя във
аз поучавам, та да знаят,
че има Бог и дявол
и че тежат еднакво на везните.
А вас ви уча: слейте във едно
у себе си и Бог, и дявол.
Тогава само ще владеете
цялата тайна за човека,
за духовете и за камъка.

В книгата им пише още:
Бог е любов.
Но как ще разбереш, че любиш, ако не мразиш?
И можете ли свършено да обичате,
без в тоя миг пак тъй свършено да ненавиждате?
На вас ви казвам: слейте в сърцето си
голямата любов с голямата омраза,
за да умеете да съзерцавате едновременно
небето и земята, да станат тайната небесна
и таинството земно едно нещо.
И да сте свършени.

Бъдете пламъци, горящи във вода.
Излезете ли пък да поучавате,
разделяйте се милостиво:
за жадните вода бъдете,
за зъзнеците – огън.

Това ще ви потрябва, братя,
когато ще се качите на кладата.
А вие се приготвяйте да слеее
живота и смъртта в едно,
та да сте чак до памтивека
и след това дори.

Из книгата на Стефан Гечев „Поезия“. София, Бълг. писател, 1990.

Еретично

Изтокът е люлката на всички ереси

Петър Увалиев

Може да греша, но, струва ми се, днес в България само начетени езиковеди си спомнят, че равноапостолите Кирил и Методий са създали не само кирилицата, увековечила имената им, но и бързо забравената ГЛАГОЛИЦА. Впрочем това няма особено значение, защото и двете азбуки по фонетична чувствителност, изобразителна находчивост и филологическа ерудиция далеч превъзхождат латиницата.

Понякога ми се случва да спомена това тяхно постижение пред някои наши сънародници, които се смълчават и само ме попоглеждат с нескривано снизхождение. Очевидно е, че ме нареждат на равнището на коравите шопи, за които „от Витоша по-високо нема и от Искърo по-дълбоко нема“. Но те едва ли биха мислили така, ако не им беше ясно, че в първата половина на хилядолетието, което днес вяло крета към края си, мисловната гъвкавост и философският размах на Изтока превъзхождат застоялата пустош на Запада – днешните им роли в развитието на европейската култура са разменени.

Това ясно личи от „История на ересите“ от французина Козано. Тя доказва, че Изтокът е люлката на всички ереси, които – коя по-рано, коя по-късно – ще разколебаят религиозната апатия на Запада: монтанизма, велианството, аполинарианството, неисторианството, евстахианството, пелагианството. Всяка от тях предпоставя и проявява дързостта да се оспорят и да се отхвърлят верските основи, на които почиват западният мир и мироглед. И още от най-ранните дни на християнството техните стрели се насочват към неговата най-сложна основоположна замисъл.

Например т.нар. гностици, сиреч „радители на знание“, оспорват триединството на Бога Дух, Бога Отец и Бога Син Христос. И понеже приемат проклятието на прелюбодейанието за смъртния грях, те отхвърлят твърдението, че Христос, който е едновременно и свой Отец, може въобще да се въплъти в плътския, човешки, сиреч греховен, облик. Освен това еретикът Арий пита с предизвикателна наивност: „Ако Бог Син е заченат от Бога Отец, не следва ли, че бащата предшества Сина?“. А през 228 г. той напада и образа на Богородица, като смята, че тя, сътворената от Бога, не може да бъде майка на Бога.

Така се стига и до УЧЕНИЕТО на КАТАРИТЕ – целомъд-

рените, неопетнените и неопетнимите, чиято необяснимо фанатична войнственост довежда след време до разцепа на единната дотогава Християнска църква на римски католици и източноправославни.

И в целия тоя мисловен гърч България има първоразряден дял.

Там се оформя и БОГОМИЛСТВОТО, чиито отгласи укрепват както богословското утвърждение на еретиците, така и насилието на господстващите църкви.

Затова няма нищо странно, че в 1988 г., само преди едно десетилетие, когато Съветската академия на науките поверява на една много образована колегия да изследва покръстването на Източна Европа, корицата на техния обемист труд е украсена с един образец от Манасиевата хроника от 1344 г., който представя „Покръстването на българите“, челници в културно-верския поход, който тепърва има да завладява западните предели на Европа и да отекне чак до Инквизицията и протестанството. Така се подрязват крилете на обвинението, че се поддавам на патриотарско празнодумие, за да угаждам на някакви въображаеми слушатели.

И несъмнено ще ви се стори чудновато, че този радиобърборко, който упорито говори на вятъра, тихомълком тачи ереста на исихазма и вдън

душа таи ако не убеждението, то поне подозрението, че мълчаливецът е по-красноречив от хлевоустия. Всяко многословие е съблазнителна подкана за голословие. Затова от пукотевицата на битието не искам нищо освен това, което тя не може да ми даде. Още от младини съм научил, че проходиш ли, няма как да не сбъркаш пътя, по простата причина, че животът е наниз от отговори без въпроси. Затова не се боя, че ще умра. Боя се да не живея прекалено дълго. Додеяло ми е да гледам как растат развалините на утрешния свят.

Ето защо се прекланям и пред КИРИЛИЦАТА, и пред ГЛАГОЛИЦАТА, и пред ерестите – загадъчни отломки от едно победоносно безвремие.

БиБиСи
24 май 1998 г.
Лондон

Из книгата „Пет минути с Петър Увалиев“. Радиобеседи. Част I. Състав. Огнян Ковачев. Под ред. на Огнян Ковачев и Христина Ковачева. София, Punctu-Agata, 2015.



Корица на книгата



Паметна стела с надпис на български и английски език върху дома на Увалиеви в Лондон, поставена на 13 март 2015 г.

Аз съм българин,
следователно съм балканец.
Аз съм балканец,
следователно съм европеец.

Петър Увалиев

При един днешен албигоец

Изследователят на богомилите Мишел Муние
прие нас като техни потомци

Христо Буковски

Мишел Муние (р. 1944 г.) е автор със солидна университетска подготовка по богословие и история. Още на младини е бил въодушевен от българските религиозни легенди, преведени на френски от Лидия Шишманова и отпечатани в Париж през 1896 г. от издателство Ernest Leroux. Те го вдъхновили да опознае по-добре българската вяра, стигнала до Франция чрез богомилите. През 2009 г., след като дълги години е преподавал философия, той издал 616-страничния си труд „Катарското богомилско християнство“, в който разкрива красотата и силата на богомилското живо християнско Слово, което е пробудило през X и XI век цяла Европа. Отпечатал го със собствени средства, защото междувременно катарството е станало подтик за мощен туристически интерес към местата, където е било отстоявано, но френските изследователи от последните години все повече се стараят да „забравят“ българския произход на учението. В капиталния си труд той убедително отстоява тезата, че богомилските идеи реално са причина за появата на средновековните приказки, а същевременно и надеждна градивна основа за пробудата на народите за съзнателен творчески труд и неудържим стремеж към политическа свобода. Като оборва широко разпространените неверни възгледи за „българската ерес“ и наложените изкуствени заблуди от Инквизицията около нея, той заявява открито за българското учение: „То е средновековната изява на Христос чрез апостолите-богомилите, която доведе до мощната историческа пробуда на нашите западноевропейски култури“.

Боговдъхновената наша известна преводачка Невяна Керемедчиева е успяла се добере до екземпляр от неговия труд през 2010 г. Понеже работи сама над превода и не получава подкрепа за издаването на книгата на български език, със

собствени средства тя публикува първата част от нея преди две години, а през 2014 г. – и втори том. Сега работи над третата, последната, част.

Макар че отдавна чужденец не е писал с такава любов и преклонение за духовните дела на нашите предци, нито нашите официонализирани историци, нито лансираните дейци като представители на нашата култура потърсиха Мишел Муние да му благодарят за самотверженото дело.

Приобщен от преводачката си Невяна Керемедчиева към целите на обществото на пътешествениците изследователи от фондация „Виделей“ да възкресят славата на българското учение не само в България, но и по местата, където то е оставило трайни следи след X в., когато богомилството излиза от пределите на България, Мишел Муние пожела да се срещнем в гр. Алби. Така на 26 септември участниците в 11-дневния пътуващ семинар по

пътя на богомилите в Италия и Франция вкупом станахме новите му български приятели и единствените българи, които лично от него пожелахме да чуем вдъхновяващите му идеи.

„Щом сте по стъпките на богомилите, вие ще имате много работа, защото те бяха навсякъде!“ – посрещна ни той в представителната зала на общината в гр. Алби, която беше предоставена за нашата среща за целия следобед.

Разговорите ни бяха дълги и изключително въодушевени – с много въпроси и много откровения. Но за споделеното в този знаменателен ден ще е нужна цяла нова страница, за която място в този брой не остава.

Поне час след това Мишел Муние надписваше българското си издание, като всеки участник в срещата получи и върху двата тома оригинални посвещения, които бъдещите изследователи също не бива да изпуснат от внимание.



Христо Буковски поднася на Мишел Муние броеве на в. „За буквите – О писменехъ“ в дар от УниБИТ



„Св. Иван Рилски“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Бертолд Брехт



Горене на книги

Когато властта
заповяда вредните книги
публично да се изгорят
и навсякъде запрягаха волове
да мъкнат към кладите
коли със книги,
преследван поет,
един от най-добрите,
проучвайки списъка
на горените книги, откри ужасен,
че бяха забравили книгите му.

Окрилен от гняв, веднага написа
писмо до властниците.

„Изгорете ме!“ – писа той с крилато перо.
„Изгорете ме! Не пропускайте! Недейте!
Нима не съм писал винаги
истината в книгите си?
И сега да бъда от вас
като лъжец третиран?!
Заповядвам ви: Изгорете ме!“

(1938)

Превод Александър Миланов. Из: Бертолд Брехт. Избрани творби в четири тома. Том 1. София, Нар. култура, 1983.

Геза Фехер – унгарски историк

„Българският народ е допринесъл най-много народите на Юго-източна Европа да се включат в европейската цивилизация.“



Калина Канева на 80 години

Нейните дългогодишни проучвания, публикации и изложби относно наследството на акад. Дмитрий Лихачов, граф Николай Игнатиев, писателите Виктор Астафиев, Валентин Распутин и Валентин Катаев са драгоценен принос в обогатяването на българо-руските културни взаимоотношения при съвременните условия. Те са добре известни не само в България, но и в Русия. Включена е по достойнство в Международния редакционен комитет на Кирило-Методиевския вестник.

ДОСТОЙНО ЕСТЬ! НА МНОГАЯ И БЛАГАЯ ЛЕТА!

„За буквите – О писменехъ“



Organisation
des Nations Unies
pour l'éducation,
la science et la culture

En soutien des
**Célébrations
du 70e anniversaire
de l'UNESCO**

Устойчивост, диалог и мир

Ирина Бокова – Генерален директор
на ЮНЕСКО



Радвам се да подкрепя с това послание участниците в XI международна среща на Международната асоциация за изследвания по Югоизточна Европа в София за техния принос към тази инициатива.

ЮНЕСКО отдавна се е присъединила към дейността на Асоциацията чрез обмяна на опит, информация и взаимно разбирателство в този район на света и извън него. Югоизточна Европа е област на богато разнообразие, висока степен на политическа, икономическа и социална дейност. Това разнообразие е източник на принадлежността и устойчивостта на всяко общество, също така извор на съзидание и иновации в най-широка степен. Обединени в различието, страните от този регион споделят разнообразието на цяла Европа, основано на общата вяра в човешките права и достойнство. Това е движеща сила на европейската интеграция в този регион.

Културата е сърцевина на това разбиране като диалог, социална сплотеност, съзидателност, възвишеност и съучастие. Културата осигурява устойчивостта на развитието чрез съучастията на различните народи. Под „култура“ аз разбирам не само „наследството“, но и съзидателните дейности, културното разнообразие и изкуствата – и се радвам, че това поле на културата, подкрепяно от ЮНЕСКО, се отразява върху националната политика и регионалното сътрудничество.

Водена от това разбиране, ЮНЕСКО ръководи поредица от инициативи за плодотворно регионално сътрудничество и европейска интеграция, включва и предприетите от 2004 г. годишни срещи на министрите на културата от Югоизточна Европа, както и създаването на местни обединения от експерти и други регионални почини за укрепващо сътрудничество. Това доведе до създаването през 2013 г. на обединение за коопериране в областта на културата, наречено „Съвет на министрите на културата от Югоизточна Европа“.

ЮНЕСКО споделя същата визия за подкрепа на отделните държави в сътрудничество за устойчиво развитие и от 2015 г. нататък. Аз вярвам, че страните от Югоизточна Европа могат да играят решаваща роля за това, като подкрепят политическите лидери в разбирането за силата на културата, образованието, науката, комуникациите и информатиката като двигатели за устойчивост, диалог и мир.

В този дух аз още веднъж благодаря на Международната асоциация за нейната инициатива и пожелавам на всички участници плодотворни и вдъхновяващи начинания.



XI международен конгрес по изсле

От 31 август до 4 септември 2015 г. в София се състоя XI международен конгрес по балканистика на тема: „Югоизточна Европа и европейската интеграция: политически, социално-икономически и културни аспекти“. Той беше организиран от Института за балканистика с Център по тракология при БАН и Международната асоциация за изучаване на Югоизточна Европа. Конгресът протече под патронажа на ЮНЕСКО. Генералният директор на Световната културна организация Ирина Бокова отправи послание към участниците в него.

В конгреса взеха участие 262 учени от 26 страни: Албания, Австрия, България, Великобритания, Грузия, Германия, Гърция, Ирландия, Италия, Испания, Кипър, Китай, Косово, Македония, Норвегия, Полша, Румъния, Руската федерация, Словения, Съединените американски щати, Сърбия, Турция, Унгария, Франция, Хърватия, и Япония. Присъстваха и гости от други държави.

Голяма група учени от Института по славянознание при Руската академия в Москва водеше неговият директор проф. Константин Никифоров. Значителна беше също групата учени от Института по балканистика при Сръбската академия на науките и изкуствата в Белград, начело с проф. Душан Батакович.

Форумът заседаваше в престижния столичен хотел „Хилтън“.

Обсъжданията протекоха по следните главни теми:

„Пространно въведение (пролегомена) към европейската интеграция на Югоизточна Европа“; „Балканите и европейската идея от XIX и XX век“; „Балканските литератури в Европа“; „Балканска лингвистика и евролингвистика“; „Историография и публична употреба на историята в контекста на европейската интеграция на страните от Югоизточна Европа“; „Черно море и европейска-

та интеграция на страните от Югоизточна Европа“; „Наследството на социализма и постсоциалистическите промени в Източна и Централна Европа“; „Идентификация на малцинствата при европейската интеграция на Югоизточна Европа“; „Европейската интеграция и мюсюлманските общности в Западна и Югоизточна Европа – промени и перспективи“; „Повратен момент в европейската интеграция на Югоизточна Европа след 1989 година“; „Медиите и европейската интеграция на Югоизточна Европа“.

В Съюза на българските композитори и къщата музей „Панчо Владигеров“ бяха обсъдени отделно музиколожки проблеми.



Иво Андрич

Ето и най-значимото от българското участие:

Проф. д-р Василка Тъпкова-Заимова „Културните взаимоотношения между Югоизточна и Централна Европа през XI-XVIII век – предистория на европейската интеграция“; проф. д-р Надежда Драгова „Какво значение има названието на най-старата славянска азбука Глаголица по време на нейното създаване и в процеса на нейното тълкуване през следващите 12 века и как се възприема това от съвременната научна терминология“; д-р Ивайла Попова „Югоизточна Европа през XV век – аспекти на подобие и различ (въз основа на оценки на западни пътешественици)“; проф. Румяна Конева „Югоизточна Европа и Пан-Европа – един проект от периода между двете световни войни“; проф. Петя Асенова „Балканска лингвистика и евролингвистика – обекти и методи на изследване“.

Особена острота придоби новопоявилото се противоречиво понятие „мултикултурност“, чиято злободневност напоследък се усили неимо-



Вера Мутафчиева



едвания върху Югоизточна Европа



Снимка на раздяла (от ляво надясно): проф. Душан Батакович – директор на Института по балканоложки изследвания при Сръбската академия на науките в Белград, проф. Александър Костов – директор на Института по балканистика при БАН, и проф. Константин Никифоров – директор на Института по славянознание при Руската академия на науките в Москва

верно при безпрецедентното нашествие на хиляди бежанци и имигранти от Средна Азия и Африка към Стария континент, което поставя неотложни проблеми относно етническата толерантност и съжителство



Орхан Памук

на хора с различни вероизповедания и вековни традиции.

Позоваването на балканските писатели нобелисти Иво Андрич от Босна – с романа „Прокълнатиот двор“, Орхан Памук от Турция – с повестта „Бялата крепост“, и на неосъществена българска нобелистка Вера Мутафчиева – с романа „Случаят Джем“, прибавиха ярки исторически примери към дискусията. Те спомагат да се проумее драматичния тригълник православие – католицизъм – ислям, който от векове определя битието на балканските народи.

Упоменати бяха и често пренебрегваните малцинства аромъни, горяни, куцовласи, харцои, каракачани.

За нов президент на Международната асоциация за изуча-

ване на Югоизточна Европа бе избран проф. дин Александър Костов – директор на Института за балканистика с Център по тракология при БАН.

Доайенът на българската византистика и балканистика проф. Василка Тъпкова-Займова – излъчваща възхитителна бодрост на своите 92 години – бе избрана за почетен вице-президент на Асоциацията.

Изказана бе също дължима почит и към видните български учени-балканисти акад. Владимир Георгиев и акад. Николай Тодоров.

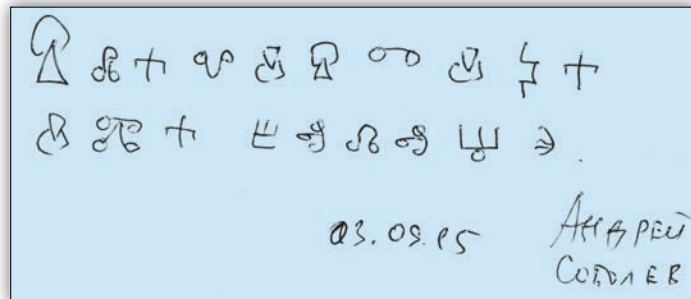
Решено бе следващият XII конгрес по балканистика да се състои през 2019 г. в Румъния.

Обзор на конгресните срещи направи Илия Пехливанов.

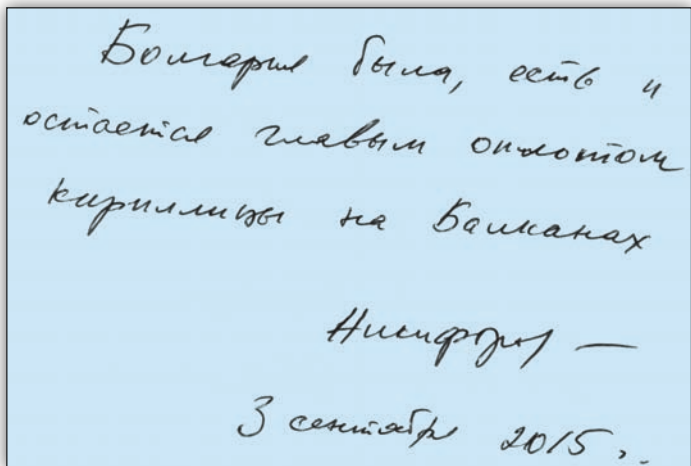


Нова глаголица от Охрид. Худ. Трайче Блажевски, Фесим Хускович

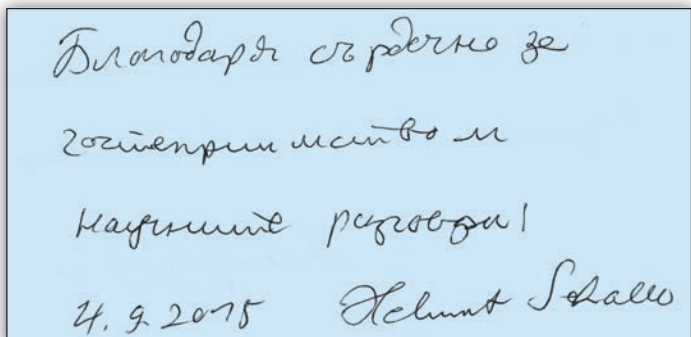
Проф. д-р Андрей Соболев от Катедрата по общо езикознание на Филологическия факултет на Санкт-Петербургския университет написа поздравление до читателите на древната глаголица.



Проф. Константин Никифоров познава отблизо българския Кирило-Методиевски вестник – неговите колеги от Института по славянознание при Руската академия на науките в Москва проф. Анатолий Турилов, проф. Игор Калиганов и проф. Марина Смолянинова са членове на Международния редакционен комитет на единственото по рода си общокултурно илюстрирано издание.



Проф. Хелмут Шалер от Университета в Марбург, Германия, пише на български език:





„Св. Николай чудотворец“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)



Лазар Йовчев (екзарх Йосиф I)

Л. Йовчев следва 6 години в Сорбоната и завършва първо Философско-литературния факултет през 1867 г., а 3 години по-късно и право в Юридическия факултет към същия университет.

Екзарх Йосиф I

„Аз не оставам невенчан – не се отказвам от живота. Венчавам се за Светата наша църква <...> Тя има нужда от хора, които, така или иначе, са понаучили нещо повече и могат да ѝ бъдат полезни. А Църквата, от своя страна, ще бъде полезна на борбата за освобождение. Нашата църква не е само да се кланяш, да палиш свеци, да целуваш икони <...> Нашата църква е борческа и затова ѝ са нужни хора, които са решили да воюват <...> С моето дело аз ще множа българщината, ще я разпростирам надлъж и нашир из Балканите, ще бъда отец на хиляди и хиляди българи.“

Духовник в расо

Столетие от кончината на † Негово блаженство екзарх Йосиф I

На 13 юли 2015 г. в столичния митрополитски храм „Св. Неделя“ Българската православна църква почете 175-годишнината от рождението и 100-годишнината от блажената кончина на приснопамятния Български екзарх Йосиф I. Заупокойната Св. Литургия и панихидата бяха кулминацията на тържествата в памет на бележития църковен деец и водач от епохата на Българското възрождане, Освобождението от турско робство и борбата за присъединяване на откъснатите българските територии и българи към Третото българско царство.

С благословието на Негово Светейшество Българския патриарх и Софийски митрополит Неофит Заупокойната Св. Литургия бе възглавена от Негово Преосвещенство Белградчическият епископ Поликарп. В олтаря молитвено присъстваха Светейшият ни патриарх, синодалните митрополити Видинският Дометиан, на САЩ, Канада и Австралия Йосиф, Ловчанският Гавриил и Неврокопският Серафим, викарият на Софийския митрополит Преосвещеният Браницки епископ Григорий и други духовници. На епископ Поликарп съслужиха Софийският протосингел ставрофорен иконом Ангел Ангелов и свещенослужителите при храма.

В своето слово по повод годишнините епископ Поликарп припомни по-важните моменти от живота и делото на приснопамятния екзарх Йосиф,



По време на заупокойната Св. Литургия, възглавявана от † Н. Пр. Белградчически епископ Поликарп, викарий на Видинска Св. митрополия

който в продължение на 38 години (1878–1915) възглавява териториално-политически разделения диоцез на единната Българска църква. Той подчерта големите усилия на блаженпопочиналия първоиерарх, постигнал впечатляващи мащаби на просветното екзархийско дело сред българския народ.

Панихидата в памет на екзарх Йосиф възглави Негово Светейшество Българският патриарх и Софийски митрополит Неофит в съслужение с присъстващите синодални архиереи, архим. Герасим – гл. секретар на Св. Синод, архим. Дионисий – началник на синодалния Богослужебен отдел, архим. Филип – предстоятел на Руското патриаршеско подворие в София, ставрофорния иконом Нелуц Опря – представител на Румънската право-

славна църква у нас, присъстващите столични духовници и йеромонах Максим от Видинската епархия. Заедно с тях за блаженпопочиналия екзарх Йосиф се помолиха множество миряни, които с благодарност и преклонение пред примера му, с духовна радост съучастваха в тържественото осветяване от Българския патриарх Неофит на новия барелеф при гроба на Българския екзарх Йосиф върху южната стена на храма „Св. Неделя“.

Финал на тържеството бе концертът с църковни песнопения, изнесен в храма „Св. Неделя“ от неговия митрополитски хор с диригент проф. Мирослав Попсавов.

Д-р Десислава Панайотова

Снимки: Българска патриаршия



† Негово Светейшество Неофит, Патриарх български, в съслужение с членове на Св. Синод на БПЦ извършва панихидата на гроба на блаженпопочившия Български екзарх Йосиф I

Душеспасения ради

Прощание с Валентином Распутиным

† Его Святейшество Кирилл,
патриарх Московский и всея Руси

История нашей русской литературы явила множество замечательных имен. Писатели, которые отличаются от большинства людей, пишущих художественные тексты, мы называем известными, популярными, выдающимися или великими. Последнее определение дается только тем, кто оставляет особый след в истории литературы, в истории мысли и в духовной истории своего народа.

Двадцатый век, в том числе и послереволюционный период нашей истории, отмечен именами наших писателей, о которых можем сказать „великими“. Их совсем немного. И еще нет общего мнения кого отнести к великим окончательно.

Но совершенно очевидно, что Валентин Григорьевич Распутин был одним из великих русских писателей XX века.

А каков же главный критерий обычно полагаем мы, люди – и специалисты в области литературы, и широкая читательская публика, – определяя место писателя в этой неофициальной „табели о рангах“.

Подлинным критерием является время, которое отделяет значимое от менее значимого. С течением времени все становится как бы окончательно понятным, в том числе и величина того или иного писателя. Но некоторые уже при жизни становятся великими. И, наверное, самый главный критерий – те чувства, которые люди испытывают, и те мысли, которые у них возникают, когда они читают художественный текст. Литература называется художественной только тогда, когда она создает яркий образ в сознании человека.

Она очень важна для формирования человеческой личности, потому что в отличии от других видов искусства, в создании образа участвует не только автор, но и читатель. Когда мы смотрим фильмы или спектакли, или телевизионные постановки, то в них образы уже созданы. Но, читая тексты, мы создаем образ в своем сознании – яркий, убедительный, захватывающий, волнующий душу, и становимся соавторами. И чем сильнее образ, который мы создаем, тем значимее личность писателя, тем значительнее его вклад в литературу <...>

Это эстетическая сторона художественного творчества. Но есть и другая существенная грань. Ведь могут создаваться образы яркие, но разрушающие нравственную природу че-

ловека. И чем ярче, тем страшнее. Поэтому важна не только внешняя эстетическая сторона литературы – слова, образы, сравнения, – но и само содержание.

И вот здесь самым главным критерием в определении величия писателя является понимание того, что происходит в душе человека после прочтения художественного текста. Он становится лучше или хуже?



Валентин Распутин
(1937–2015)

Его душа поднимается к небу или расплывается над землей?

Он возвышает свой дух или разрушает его, приближаясь к образу животного бытия?

Он возвышает свой дух или разрушает его, приближаясь к образу животного бытия? Культура, или то, что мы называем культурой, неслучайно получил такое наименование. Ведь само слово связано с возделыванием, культивацией. А возделывание, для чего? Для того, чтобы произрастали добрые плоды. Злые плоды, тернии растут сами, для этого не нужно возделывать землю. Наоборот, обладая огромной жизненной, можно сказать, животной силой, они разрушают всякое плодоносящее дерево и всякий плодоносящий знак, растение всякое.

Художественная литература становится великой тогда, когда она поднимает человеческий дух, приближает к высшим ценностям, вводит личность в соприкосновение с этими ценностями. И литература, как и вся культура, перестает быть литературой, культурой, когда она возбуждает низменные страсти, разрушает нравственную природу человека. Тогда мы говорим, что это не культура – это псевдокультура или даже антикультура.

Еще одно слово имеет тот же самый корень, что и культура – культ, богослужение, в широком смысле, религиозная жизнь. У религии тоже самое целеполагание – возвышать человеческую душу, подни-

мать ее над землей, открывать перед духовным взором человека перспективу вечности, помогать ему приобрести такую стратегию жизни, которая уходит в эту вечность, преодолевая всяческие препятствия, произрастающие от нашего повседневного бытия. И в этом смысле между подлинной религией и подлинной культурой не может быть никаких противоречий. Потому что одно и то же целеполагание – возвышение человеческой личности.

А конфликты начинаются тогда, когда либо религия становится псевдорелигией и силой, работающей не на возвышение человеческой личности, а на обслуживание чьих-то интересов: политических, идеологических и прочих. Либо тогда, когда культура перестает работать над возделыванием человеческой личности, но разрушает ее. Тогда возникают конфликты. И как ужасно, что иногда люди не понимают того, что происходит – на стыке антикультуры и религии, или подлинной культуры и антирелигии мы проходим через разного рода искушения и сегодня. И как важно, чтобы великие писатели, великие творцы культуры помогали всем людям: как тем, которые живут религиозной жизнью, так и тем, которым пока этого не дано – видеть это подлинное целеполагание и, вдохновляясь творчеством великих писателей, идти по тому жизненному пути, который и приводит к целям столь дорогим и существенным для великих творцов русского слова, для русских писателей.

Валентин Григорьевич Распутин стал великим при жизни, потому что все творчество его пронизано этим стремлением – помочь человеку обрести иное видение, поднять его над повседневностью. Хотя использовал он для этого такие простые жизненные образы и такие простые человеческие ситуации. Но ведь душа человеческая формируется не под влиянием каких-то отдельных чрезвычайных событий, а в повседневной жизни.

Да упокоит Господь душу новопреставленного раба Своего Валентина в небесных Своих обителях и да сотворит вечную молитвенную о нем память в наших сердцах!

Опелото на В. Распутин бе извършено от патриарх Кирил в Патриаршеската катедра на „Христа Спасителя“ в Москва, който произнесе и настоящо то прощално слово на 18 март 2015 г.

Борис Пастернак

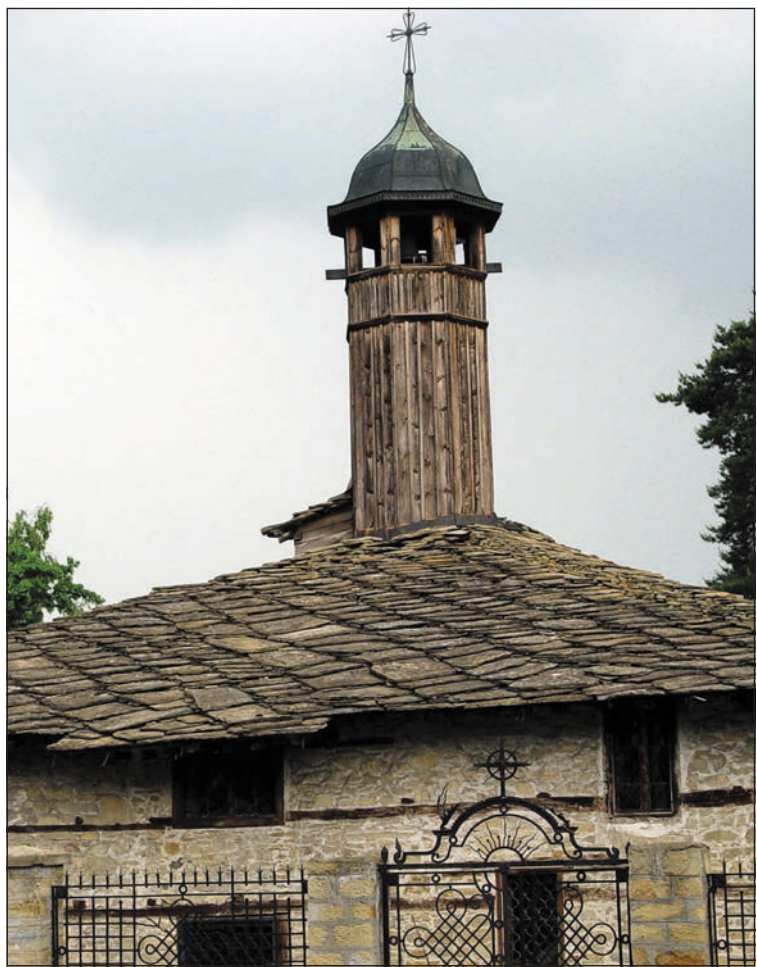
Гефсиманский сад

Анне Андреевн[Ахматовой]

Мерцаньем звезд далеких безразлично
Был поворот дороги озарен.
Дорога шла вокруг горы Масличной,
Внизу под нею протекал Кедрон.
Лужайка обрывалась с половины.
За нею начинался Млечный Путь.
Седые серебристые маслины
Пытались вдаль по воздуху шагнуть.
В конце был чей-то сад, надел земельный.
Учеников оставив за стеной,
Он им сказал: „Душа скорбит смертельно,
Побудьте здесь и бодрствуйте со мной“.
Он отказался без сопротивления,
Как от вещей, полученных взаймы,
От всемогущества и чудотворства,
И был теперь как смертные, как мы.
Ночная даль теперь казалась краем
Уничтоженья и небытия.
Простор вселенной был необитаем
И только сад был местом для житья.
И, глядя в эти черные провалы
Пустые, без начала и конца,
Чтоб эта чаша смерти миновала,
В поту кровавом он молил отца.
Смягчив молитвой смертную истому,
От вышел за ограду. На земле
Ученики, осиленные дремой,
Валялись в придорожном ковыле.
Он разбудил их: „Вас Господь сподобил
Жить в дни мои, вы ж разлеглись, как пласть.
Час Сына Человеческого пробил.
Он в руки грешников себя предаст“.
И лишь сказал, невидимо откуда
Толпа рабов и скопище бродяг,
Огни, мечи и впереди – Иуда
С предательским лобзаньем на устах.
Петр дал мечом отпор головорезам
И ухо одному из них отсек.
Но слышит: „Спор нельзя решать железом.
Вложи свой меч на место, человек.
Неужьто тмы крылатых легионов
Отец не снарядил бы мне сюда?
И, волоска тогда на мне не тронув,
Враги рассеялись бы без следа.
Но книга жизни подошла к странице,
Которая дороже всех святынь.
Сейчас должно написанное сбыться.
Пускай же сбудется оно. Аминь.
Ты видишь, ход веков подобен притче
И может загориться на ходу.
Но имя странного его величья
Я в добровольных муках в гроб сойду.
Я в гроб сойду и в третий день восстану,
И, как сплавляют по реке плоты,
Ко мне на суд, как баржи каравана,
Столетия поплывут из темноты“.

Москва, 1953 – Милано, 1958

Из романа „Доктор Живаго“ на Борис Пастернак (1890–1960).



Камбанарията на църквата „Св. арх. Михаил“ в Трявна (1829)

Памет и почит Възпоменателно тържество в Алеково

В навечерието на един от най-светлите български празници – Деня на славянската писменост и култура, в родното село Алеково на поета, книговеда и родолюбца Петър Парижков неговите съселяни поставиха паметна плоча на бащината му къща.

Сред официалните лица бяха зам.-кметът на гр. Свищов Пламен Александров, кметът на село Алеково Димитър Василев, поетът Георги Драмбозов, представители на кметството на селото, на читалище „Слънце 1925“ – с. Алеково, на Клуба на пенсионера от с. Алеково, съпругата и дъщерите на поета, неговата сестра и внуци.

Наред с церемонията активности бяха подготвили и рецитал по стихове на поета, музикална програма, както и представяне на филма-портрет „Живот, отдаден на книгата и на духовността българска“ с режисьор доц. д-р Любомира Парижкова.

Семейството дари научни и поетични книги на Петър Парижков на библиотеката на с. Алеково.



Екслибрис на Петър Парижков



Паметната плоча на бащината къща на поета в с. Алеково

Миналото среща бъдещето

Девети международен семинар на УниБИТ в Малта

От 1 до 8 юни 2015 г. в Националната библиотека на Малта в столицата Валета се състоя поредният международен пътуващ семинар на УниБИТ.

Тема на обсъжданията беше „Съвременни измерения на европейското образователно и научно пространство“.

Семинарът беше открит от проф. Стоян Денчев и проф. Джо Фригери – заместник-ректор на Университета в Малта. Бяха поднесени приветствия от името на Генералния директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова, министъра на образованието и науката проф. Тодор Танев и Българския национален комитет на Международния съвет за паметниците на културата и забележителните места (ИКОМОС). В научната среща взеха участие повече от 30 преподаватели, докторанти, постдокторанти и млади учени от УниБИТ. Официални гости на семинара бяха Негово Превъзходителство Лино Бианко – посланик на Република Малта в Република България и Република Румъния, Катрин Табон – представител на Министерството на правосъдието, културата и местната власт, Оливер Мамо – директор на Националната библиотека на Малта, проф. Брокдорф – декан на Факултета за медии и науки за знанието, проф. Качиа – декан на Факултета по информационни науки, Чарлз Фаруджа – директор на Националния архив на Малта.

В своето обръщение Лино Бианко подчерта, че събитието става във важен за двете държави момент, когато Валета се подготвя за европейска столица на културата през 2018 г., а Пловдив – през 2019 година. Международният семинар спомага за укрепване на духовните, образователните и научните взаимоотношения между

двете държави. Предизвикаха повишен интерес докладите на Джоан Скиберас на тема „Миналото среща бъдещето: предизвикателства пред Националната библиотека на Малта в дигиталната ера“, на проф. Кристина Върбанова-Денчева „Интегрираната среда за електронно обучение в УниБИТ – модел за създаване и обмен на образователно съдържание“, на доц. Румелина Василева „Устойчиви инструменти и бизнес модели в помощ на изследователската и публикационната активност на научните изследвания“, на доц. Евгения Ковачева „Развитие на компетенции и усъвършенстване на учебните програми“.

Д-р Марк Касиджу сподели дългогодишния образователен опит на Малтийския университет в областта на библиотекознанието, информационните науки и архивите.

В Националния архив на Малта г-н Фаруджа и неговият екип представиха опита си в търсене на връзката между традиционната и модерната функция на архивите.

От своя страна г-н Кевин Елул – директор на отдела

„Библиотечно обслужване“ на Университетската библиотека на Малта, запозна българските учени със съвременни технологии за опазване на фондовете на библиотеката.

Като резултат от деловите срещи се очерта намерение за подписване на двустранно рамково споразумение за сътрудничество между двете научни учебни заведения.



Централният вход на Националната библиотека на Малта



Проф. Стоян Денчев и ректорът на Университета в Малта проф. Хуанито Камилери подписаха споразумение за сътрудничество



Обща снимка в Националната библиотека на Малта

Между Странджа и Сакар

Международен Югоизточен летен университет

Ас. д-р Диана Стоянова, Станислава Атанасова

От 1 до 20 юли 2015 г. за първа година се проведе Международен Югоизточен летен университет. Той се осъществи по проект от Наредба №9 на Министерството на образованието и науката в общините Малко Търново, Болярово и Елхово. В него участие взеха преподаватели, млади учени, докторанти и студенти от УниБИТ.

През м. май т.г. на официална среща в УниБИТ беше подписан Меморандум за сътрудничество между Университета и трите общини. С това бяха затвърдени добрите отношения между тях и се създадох възможности за научноизследователска дейност на територията им.

Официалното откриване на новата формация беше на 1 юли в Историческия музей „Проф. Александър Фол“ в Малко Търново. Там бяха изнесени лекции от ас. д-р Диана Стоянова и директора на музея Ивелина Иванова.

Малко Търново впечатлява с богата история и пъстра култура, която се е съхранила и до днес в най-чистия си вид. За една седмица екипът от преподаватели, млади учени, докторанти, студенти и музейни специалисти посети различни културни обекти: тракийското светилище в местн. Мишкова нива, тракийското светилище в местн. Камъка, пещерите – светилища на „Св. Марина“, тракийското оброчище Инди-пасха, църквата „Успение Богородично“, църквата „Св. Троица“, църквата „Св. Димитър“, църквата „Св. Лука“, параклисите „Св. Георги“ и „Св. Илия“, архитектурния резерват в село Бръшлян. Най-силен интерес предизвика мемориалният паметник в местн. Петрова нива, където през 1903 г. е взето решение за въстанически действия в окръга.

В Историческия музей „Проф. Александър Фол“ студентите изслушаха лекция за неговата работа и участваха в почитване, подреждане и дигитализиране на различни предмети от музейните експозиции.

В село Болярово екипът съвместно със специалистите от Районния исторически музей в Ямбол направиха археологически разкопки на средновековната крепост в местн. Малкото кале. Преподаватели и докторанти от УниБИТ и музейни специалисти запознаха студентите с основните археологически термини, графичното представяне на находките и начина, по който се описва, заснема и документира работата на терен.

Екипът представи на среща с местните жители презентация с резултатите от изследователската работа.

В община Елхово екипът посети различни културни обекти и осъществи полезни връзки с представители на различни културни институции. Най-голям интерес предизвикаха Етнографско-археологическият музей в Елхово, посещението в село Мелница, тракийските слънчеви светилища в местностите Мучукови камъни, пещерата „Дрънчи дупка“, разкопките на Татар Маша край село Княжево и посещението на манастира „Св. Троица“.

Добрите взаимоотношения и партньорството между УниБИТ и трите общини допринесоха за осъществяването на полезни връзки с представители от научната общност и близки общини в Република Турция. Бяха посетени град Къркларели, град Лалапаша и град Одрин. Екипът се запозна с богатото природно и култур-

но наследство, представящо общуването между мюсюлмани и християни. В град Къркларели най-голям интерес предизвика богатото културно наследство от времето, когато той е бил населен предимно с българи.

Кметът на град Лалапаша г-н Бюлент Шахиншах лично разказа за археологическите разкопки и долмените в района на общината. Младите изследователи се срещнаха и разговаряха и с проф. Енгин Бексач от Тракийския университет в Одрин, който изнесе интересна лекция за проучванията на долмените в района и за пещерата в село Синакьой, за която се предполага, че е била манастир. Обиколката завърши в Одрин и църквата „Св. Георги“ – един от духовните стожери на българите в Турция.

Първата проява на Университета беше официално закрита с лекции на Ректора на УниБИТ проф. д.ик.н. Стоян Денчев и доц. д-р Тереза Тренчева.



Пред Община Малко Търново с кмета Илиан Янчев



На разкопки в крепостта „Малкото кале“ край с. Воден

Непрестанен растеж

65 години УниБИТ



Ректорът проф. д.ик.н. Стоян Денчев произнася академично слово

На 1 октомври т.г. за пореден път бе открита новата 2015-16 учебна година в Университета по библиотекознание и информационни технологии. Това събитие съвпадна с 65-годишния юбилей на Университета.

Започнал като Държавен библиотекарски институт през 1950 г. и претърпял няколко преобразувания в Полувисш институт по библиотечно дело, в Колеж по библиотечно дело, в Колеж по библиотекознание и информационни технологии, в Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии, през 2010 г. с решение на Народното събрание той е преобразуван в Университет по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ).

През дългите години на своето съществуване и развитие от малък библиотекарски институт, подготвящ библиотекари, УниБИТ през последните години се превърна в модерен европейски образователен и научен център, подготвящ бакалаври, магистри и доктори в три научни направление – Обществени комуникации и информационни науки, Информатика и компютърни науки и Национална сигурност. Ректорът проф. д.ик.н. Стоян Денчев откри тържеството, поздрави всички присъстващи и изнесе впечатляваща академична лекция, в която направи кратък преглед на последните години, през които Университетът се наложи като водеща научна и образователна институция. Получиха се поздравителни адреси от Президента на Република България Росен Плевнелиев, Министър-председателя на Република България Бойко Борисов и др. Министърът на образованието и науката проф. Тодор Танев и председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров поздравиха присъстващите с новата учебна година и пожелаха на първокурсниците здраве и много успехи. Проф. Стоян Денчев награди с грамоти и plaketi заслужили преподаватели и гости на тържеството за техния цялостен принос за увеличаване на авторитета и престижа на Университета. Самият той получи грамота от председателя на Общото събрание на Университета проф. Димитър Иванов и от Студентския съвет на УниБИТ.



На тържеството присъстваха изтъкнати учени и общественици

Рижата коса на Марио изглеждаше руса на светлината от огъня. Половината му лице бе обагрено от пламъците, а върху другата половина проблясваше само окото му. Той се пазеше от въглените, но щом някоя искра стигнеше кожата му, устните му издаваха леко съскане, което го дразнеше.

– Марио, съскаш като змия!

– Трябваше да ме предупредиш, че ще трябва да се занимавам с огън, Кириле! Водата и огънят са непримирими. А аз съм морски човек, гондолиер!

– Знам какъв си, не ме разсейвай!

Яков бе сръчен с длетото. Острието внимателно изрязваше всеки щрих от буквата. Линиите трябваше да бъдат еднакво дебели и с идеално гладка повърхност. Върху металната пръчица, чийто плосък квадратен връх обработваше, постепенно се появи първо едното, а после второто рамо на А. Двете подпрени на върховете си черти трябваше да бъдат толкова раздалечени в основата, че хоризонталният пояс, който ги свързва, да си личи ясно и да бъде малко по-тънък от раменете. Върху металната повърхност не трябваше да остане нито една излишна грапавина или стружка. Щом привърши с длетото, Яков посегна към гъбата и нежно откри буквата. Преди да излее калъпа обаче всеки знак трябваше да се закали, да мине през жаравата, а едва след това да се отпечата върху медна плоча. Яков остави пръчката настрана и посегна към бутилката с вино. То се бе стоплило от огъня, но в гърлото му ласката на пиетието бе хладна и успокояваща. Мъжът подаде бутилката на Рижавия, който смело отпи и присви очи, за да види открития се върху метала образ.

– Кириле, да не си магьосник? Не ми казвай, че от това, което правим, може да се получи злато – Марио високо се засмя и от устата му полетяха капки порозовяла от виното слюнка.

– Излишни шеги, Рижав! Това е буква! Създадена е такава, защото предвожда всички останали. Изправена е и с открито към Бога лице!

– О, не си бил магьосник, а дървен философ! – Марио разтърси рамене в пореден пристъп на смях, а след това внезапно млъкна. – Красива изработка, Кириле, какъвто и да си, но си те бива! Майсторска работа!

През това време Яков сложи ръкавици, взе металната пръчка и я бутна сред въглените. Изчака малко, а после потопа зачервеното ѝ лице в съд с вода. Течността изсвистя, сякаш бе жива, по повърхността на метала се появиха малки мехурчета и в миг нажеженият метал утасна.

– Дай ми мастилицата!

Марио вдигна изящния предмет от ковано желязо, украсен с малък декоративен кон, и Яков удави в него отпечатъка. А после с решителен жест го залепи върху листовите с хартия, които бе подредил до себе си. Пред очите на двамата се появи строга и горда буквата „А“. Яков взе листа, вдигна го на светлината на огъня и се усмихна.

– Това е!

– Браво, маестро!

– Подай ми медната пластина!

Марио посегна към малката медна плоча и внимателно я постави в ръката на Яков. Той се наведе над каменния плот, извади отнякъде чук и закова пластината върху металния шиш. Калъпът бе готов. Когато дръпна пръчката, върху медта бе останал хармоничен и

достатъчно дълбок отпечатък. Дватама мъже сложиха внимателно калъпа в дървена кутия, в чийто край имаше малък отвор. Яков отново сложи ръкавиците и се приближи до огъня, над който вреше смес от олово, калай и антимон. Взе черпака.

– Моли се на твоите морски богове, Рижав, защото...

– Призовавам ги! – изсмя се Марио.

Металната смес се изля като гъста огнена вода в калъпа. Яков постоя още

миг прав над дървената кутия, а после с нетърпеливи пръсти я отвори. Върху каменния плот звънна първата готова буква. Той я постави в дланта си и облекчено въздъхна. Първият знак от неговия шрифт бе готов.

– Кириле, трябвало е да станеш бижутер. С това око, с тази ръка! Ювелирна работа.

Рижавия посегна към виното и шумно отпи. Яков ясно долови вълнението му и го потупа по рамото.

– Сега разбирам, Кириле...

– Какво разбираш сега, Рижав?

– Разбрах защо венецианците казват, че това, което е в печатарските букви, е изменило света повече, отколкото оно ва, което е в оръжието...

– Защо?

– И аз не знам, но така казват...

– Ех, Рижав, говориш като печатар.

– Ти да не си печатар, Кириле?

– Хайде, да се залавяме за работа.

Двамата повториха направеното още десетки пъти. От всяка буква трябваше да има минимум по седем екземпляра. Понякога Яков не оставаше доволен, затова няколко пъти започваха отначало. Върху плота постепенно се появи купчина букви, чиито гласове при докосване приличаха на звън от кристал.

В края на деня двамата бяха уморени, а Рижавия едва намери сили да се качи на гондолата. Тъй като му бе лошо, Яков взе греблото и сам направляваше лодката, докато Марио се свести от студения въздух.

– И какво, Кириле, какви светове ще описват твоите букви?



„Благовещение“

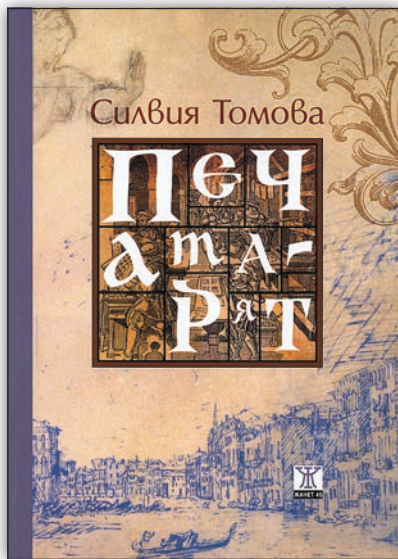
Гравюра на дърво от книгата „Часословец“. Венеция (1566)

Марио уморено се надигна и пое управлението на гондолата.

Тъмните сенки на сградите ги прикриваха в тесния канал. Единствено водата трептеше, а отражението на луната се бе разпиляло по вълните. Яков зарови ръка в торбата, в която бе събрал отливките. Пръстите му потънаха сред тях като в мравуняк. Скоро буквите, които бе създавал, щяха да плъзнат по страниците на неговите книги. Нямаше търпение да разбере как зографите ще оценят свър-

Сочи към небето По възрожденски от Венеция за родната България

Силвия Томова



Корица на книгата

шената работа. Щеше ли да се усмихне немият Александрос. Дали набитото око на Стефанос, който бе по-добър гравьор от двамата, веднага ще забележи общите черти между различните знаци.

За модел на своя шрифт Яков бе избрал кръглата форма. Всеки знак, който бе създавал, можеше да се впише, да докосне с всяко свое крайче въображаемия кръг, в който Яков мислено го поставяше. По същия начин всички икони в църквите бяха ориентирани спрямо купола, а всички живи създания под небето организираха живота си спрямо слънцето. Всеки, дори най-малкият щрих от всяка една негова буква, можеше да се наложи върху тялото ѝ, да се отнесе към по-дългите линии в идеална пропорция. Отливките, всяка една поотделно и всички заедно, бяха хармонични и по нищо не отстъпваха на шрифтовете, които Яков бе виждал досега. За да ги създаде, той бе скицирал стотици варианти. Бе сравнявал всеки овал. Налагаше буквите една върху друга, за да провери дали линиите им няма да се отблъснат, дали лицата им ще се открият, но и ще се слеят едновременно. Работата изискваше цялото му внимание, затова преди да пристъпи към нея, Яков си купи лупа. Погледнати през нея, буквите изглеждаха огромни, дори застрашителни. Но именно това приспособление му помогна да овладее детайлите, за да може сега с гордост да държи в шепите си шрифт, който ще остане дълго след него. Печатарят знаеше, че това, което ръката му докосва, ще оцелее. Ще надживее дори хартията, върху която ще остави отпечатък. Защото ще се слее с паметта.

– Кириле! Чуваш ли ме, човече?

– Бях се замислил, Марио.

– Виждам, страннико. Искях да кажа,

че съм ти благодарен, задето ме покани да ти помогна. Нищо не разбрах от това, което правим, но съм ти благодарен.

– Така е, разбирам те. Формите на буквите, както и на всички неща, които ни заобикалят, излизат далеч извън възможностите ни да ги разберем. А тези отливки, Марио, са по-ценни за мен от златото...

– Много си сложен, Кириле. Говори по-простичко, като за мен. Вече не съм помощник на магьосник, а просто гондолиер. Погледни!

Марио силно загреба и тихо запя.

– Знаеш ли какво ми каза един ангел преди много, много години, Рижав?

– Мислех, че си само странен, а ти се оказа луд. Но нищо...

Марио вдигна греблото, за да оттласне гондолата от близката сграда.

– Какво ти каза ангелът?

– Каза ми, че всяко нещо може да се опише по седемдесет хиляди начина.

– Стига, Кириле! Едва изтреснях, а сега ме караш отново да мисля. Къде да те оставя?

– Където ти е удобно, аз ще продължа сам...

– Ако не, ангелът ще ти се притече на помощ, Кириле?

Рижавия отново се разсмя.

– Сега разбрах защо прякорът ти е Белязания. Не е заради белега. Свикнах с него и вече не го забелязвам.

– Защо? – Яков звучеше заинтригуван.

– Защото с тези букви, които сътворихме, ще оставиш белег, човеко. Резка някъде, за някого... Завиждам ти!

– Спри тук, Марио.

– Както кажеш!

– Искам да ти се отблагодаря.

– Ти вече го направи, мой човек. За първи път виждам мъж, срещнал ангел. Хайде, знаеш как да ме намериш.

Гондолата бързо се отдалечаваше.

– И да донесеш пак от същото вино! Луда работа е, Кириле, да си гондолиер в този град.

Марио отново запя, а Яков постави торбата на рамо и буквите леко изтрополиха. Улиците му се сториха необичайно оживени, но печатарят го отдаде на умората. От непрестанното виждане очите го боляха и той нямаше никакво намерение да се оглежда наоколо, за да провери на какво се дължи тази даже странна за този час глъч.

Малко по-късно Яков седеше в креслото срещу собствения си прозорец, отпиваше от виното, което си бе сипал, и наблюдаваше небето. Пред него върху масата стояха буквите – първо големите, а после малките, а отстрани съвсем миниатюрните препинателни знаци. За първи път и с неговия шрифт от книгите за българи и сърби щяха да отпаднат някои от надредните знаци, които спъваха четенето и затрупваха междуредието. В този момент, докато градът в краката му жужеше, Яков като че ли задиша по-свободно. Отпи от чашата и притвори очи. На следващия ден пред ателието щеше да окачи табела със своя монограм. Разбира се, изписан с новите букви.

– Благодаря ти, Господи! – рече високо и ясно, както го бе правил като момче, и се унесе.

В просъница дочу тих звън. Сякаш буквите също се отпускат и облекчено въздъхват.

Непреводимата дума „ЧИТАЛИЩЕ“

Първа световна среща на културните центрове и мрежи

От 26 до 29 септември 2014 г. във Велико Търново се състоя Първата световна среща на общностните културни центрове и мрежи. В нея взеха участие 50 представители на Австрия, Азербайджан, Аржентина, Белгия, Бразилия, България, Великобритания, Германия, Дания, Испания, Колумбия, Латвия, Литва, Норвегия, Полша, САЩ, Сърбия, Финландия, Холандия, Хондурас и Южна Африка.

Девиз на срещата беше „Творчество и благоденствие за всички: да променим бъдещето“. Тя се осъществи с подкрепата на ЮНЕСКО чрез лично поздравление от генералния директор Ирина Бокова и на Европейската асоциация на културните центрове със седалище в Австрия чрез личното участие на нейния директор д-р Габриеле Гербаситс.

Значимо начало на тази единствена по рода си инициатива поставя д-р Надежда Савова-Григорова, доктор по културна антропология от Университета „Принстън“ в САЩ, обявена за „Пътешественик с мисия за 2012 година“ от Географското сдружение „Нешънъл джигеографик“, за своите академични антропологични проучвания и проекти в 76 страни по света. Тя е изследвала за своята дисертация различни културни мрежи, като ги е сравнявала с българските читалища от Възраждането като образец на гражданското общество.

През 2008 г. Надежда Савова основава в България неправителствената организация „Международен съвет на самодейните средища“ с мисията да вдъхнови общуването и сътрудничеството между различните културни мрежи по света.

Международният съвет и Община Велико Търново са основният организатор на Световната среща.

На нея културен деятел от Кейптаун сподели, че е преодолял хиляди километри, за да дойде на тази среща – „въпреки еболатата“. Експерт от културното министерство на Бразилия съобщи, че през последните години там са създадени над 2000 културни средища, наречени „точки на културата“, по модела на културните домове в Куба, които от своя страна са създадени въз основа на българските читалища. Нейното присъствие като експерт по темата бе по лична препоръка на президентката с български корен Дилма Русеф. Пратеничка на Хондурас потвърди, че български имигранти са назовали една река сред джунглата „България“. Аржентинска балерина показва пред всички самобитен фолклорен танц. Експерт от Министерството на културата на Азербайджан извести, че от десетина години насам в

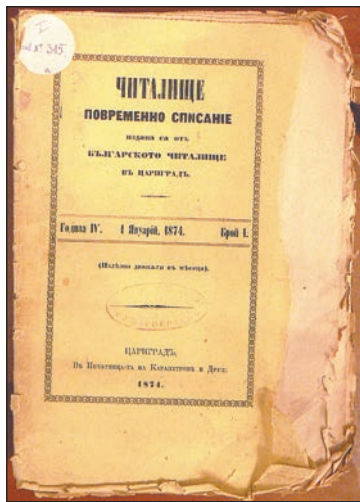
Баку има Славянски университет и че там също има голяма мрежа от домове на културата, наследени от социализма, които следва да се развият като съвременни творчески средища. Българският представител Георги Петров представи мрежата от български читалища „Агора“.

Нелина Цървова от Община Велико Търново заяви, че общината е счела за много важно стратегическо събитие Световната среща в кандидатурата на старата българска столица за Европейска столица на културата през 2019 г. и за цялостното развитие на града и страната ни като център на развиващата се световна мрежа.

В заключение аржентинката Инес Сангуинети, председател на Латиноамериканската континентална мрежа от национални мрежи на центрове за изкуство и социална промяна „Cultura Viva Comunitaria“, сподели, че това наистина е историческо събитие, с което ще се свържат мрежи със сродна мисия от различни континенти. Тя заяви, че представяната от нея институция е готова да бъде домакин на Латиноамери-

канската континентална среща в Ел Салвадор от 27 до 31 октомври 2015 г., на която да се обсъди по-нататъшното развитие на Световната мрежа от общностни културни центрове.

Сто и петдесет годишната традиция на българските читалища в оживена дискусия на различни езици намира всеобща подкрепа и се пренася през XXI век във всички континенти. Българската дума „читалище“ наистина няма аналог в никой друг език. В днешния крайно разединен свят българският опит от Възраждането – едно от чудесата на XIX столетие – дава силен подтик за общуване и обединение. Духът на Отец Матей Преображенец може – временно! – да бъде спокоен.



Брой 1 на сп. „Читалище“ (1870) с първи редактор Лазар Йовчев (по-късно – екзарх Йосиф I)



На снимката (от дясно наляво): представителят на Европейската мрежа на културни центрове Иво Пийтърс; Алед Рис Джонс, представител на Европейската мрежа на самодейните състави; представителят на Африканската културна мрежа Греъм Фалкън; Надежда Савова



Обща снимка на участниците в Световната среща



„Св. 40 мъченици“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Антонио Виджеланте – министър на културата на Република Италия през 1990 г.

„Българските читалища от XIX в. са прабраз на съвременното гражданско общество.“

Яковерци

Читалище „Св. Седмочисленици“
Самоков
1869

Читалище „Св. Климент“
Охрид
1872
Основатели
Наум Пространов и Григор Пърличев

Читалище
Цариград
1866
Основатели
Хаджи Мина Пашов, Н. Хр. Тъпчилещов, Н. Ц. Вазов, П. Р. Славейков, Иван Найденов

Читалище
Крайова
1871
Основател Димитър Х. Данаилов

Читалище „Ататюрк“
Пловдив
2005

Читалище
Лом
1867
Основател Кръстю Пишурка

Читалище
Свищов
1856
Основатели Д. Начович и др.

Читалище „Общий труд“
Дряново
1860

Битоля, Казанлък, Сливен,
Стара Загора, Ямбол
1860

Букурещ, Габрово, Карлово,
Тулча
1861

Панагюрище, Пазарджик
1865

Русе
1866

София, Чирпан
1867

Браила, Мъглиж, Пловдив
1869

Айтос, Бяла черква, Враца,
Горна Оряховица, Гюргево,
Енина, Калофер, Карнобат,
Клисура, Крива паланка,
Кукуш, Кюстендил, Пирдоп,
Плевен, Прилеп, Самоков,
Търново
1869

По: Стилиян Чилингиров. Български читалища преди Освобождението. Принос към историята на Българското Възраждане. Издава Министерството на народното просвещение (1930).



„Св. Спиридон“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Читаоници

Балканска културна институция

Ганчо Савов

Отгърнете ли справочника за музеите в Белград, ще срещнете името „Белградско читалище“. Така се е наричала основаната през 1829 г. институция от Глигорие Возаревиц – първия сръбски книжар, книговец и издател, и това име то носи чак до края на Първата световна война. Така се нарича и сръбското читалище в Тимишвар (1851). Останалите подобни институции приемат названието „читаоници“, т.е. читални, и тъй се наричат и днес. Сръбският тълковен речник също ни казва, че двете понятия – „читаоница“ и „читалище“ – са равнозначни.

Читалнята се установява на територията на всички останали южнославянски народи с функции като институция, които се покриват до голяма степен с тези на нашето читалище. Това означава, че читалните са не само място за четене, свързани с библиотеките, но и средища на всякаква друга просветна и културна активност, като „общополезни заведения“, където са развивани различни художествено-творчески дейности – музикални, танцови, театрални, просветителски и пр.

Сред хърватите читалните през XIX в. са „огнища, които съгръхваха сърцата на нашите сънародници“.

От 1861 г. нататък словенските „читалници“ пък се превръщат в истинско общонационално движение, което е дейно до първите години на XX век. Читалниците са провеждали многобройни срещи и мероприятия (наричани на словенски език „беседи“), фолклорни изяви, рецитации, певчески вечери, концертни и театрални изпълнения, обикновено са завършвали с танци. Тези прояви влияели върху развитието на словенския театър, на певческото и оркестровото изкуство, на читателския интерес. От тях са се появили множество големи библиотеки, оркестри, художествени състави, но в края на XIX в. те постепенно отмират, за да отстъпят място на творчески дружества.

В Босна и Херцеговина още през първата половина на XIX в. започват да се създават т.нар. културно-просветни сръбски, хърватски и мюсюлмански дружества с различни имена – „Просвьета“, „Напредак“, „Гайрет“, „Селячка слога“, „Српско коло“ и т.н. Те по-късно се вливат в домовете на културата в днешно време.

По-високи цели си поставят след средата на XIX век т.нар. мастици, създадени в рамките на Австро-Унгарската империя – Словенска, Хърватска, Сръбска – които до ден днешен изпълняват издателски, научни и просветителски задачи за духовното издигане на своите народи.

Артюрът е писател и преводач, изследовател на южнославянските литератури. Завършил е Университета в Люблина, учил и в Загреб.

Вярност към корените

Мисията на скулптора Иван Колев

Анна Рошковска

Творчеството на Иван Колев е сред онези пълнокръвни явления в съвременното ни изкуство, чиято голяма стойност винаги ще бъде неговата неотделимост от България. България е във всичко създадено от неговата ръка не само като тема. Тя е в проникновеното, дълго търсено решение, в своеобразния и необикновен пластичен изказ, в самата плът на неговите творби, откъдето извира и тяхната завладяваща сила.

Онова, което отделя неговите произведения сред стотиците, посветени на минали и съвременни събития, на исторически личности и съвременници, е верността към корените.

Дошъл от Тракия, сякаш той е донесъл от оная древна земя скромната си достойнственост, онази вглъбеност и мъдрост, които му позволяват да бора-ви с проявите на народния дух в епос, в песен, в материални реализации. Те му помагат да проявява духовна щедрост и широта, да носи с чувство на отговорност своята съдба на художник, на летописец на живота и събитията в него. Ето защо негов път не е космополитизираното и подражателно изкуство, което все по-често пълни изложбените зали и което (за съжаление) бележи голямата част на съвременното ни паметниково изкуство.

Винаги нов, винаги търсещ, дълбоко съвременен, в неговите творби присъства онзи филтър на национална чувствителност, който прави като подтекст в тях да съществуват вградените в традицията системи на вековните художествени прояви по нашите земи.

Години наред Иван Колев е изучавал средновековни ръкописи, текстове върху икони и стенописи, характеристиката на писмената с тяхната архитектура и силуетна изразителност. От буквени знаци като „аз“, „веди“, „добро“, „ферт“ и други той прави обемни тела с монументално звучене, които имат силата както на свършено постигната по отношение на чистота и изразителност модерна пластика, така и на символи, на смислови обобщения за миналото на България, на нейното настояще, на нейната значима културна история. Това е една голяма тема, постигната богато и цялостно, защото е видяна и създадена с отговорност, с разбиране, с цената на вглъбен многогодишен труд.

Една от особеностите на водещите творби, които бележат нашата художествена тради-



ИВАН КОЛЕВ

(2 септември 1928 г. –

7 август 2015 г.)

Той изпълни докрай своя дълг на художник и българин. Извая от камък Св. Св. Кирил и Методий, Св. Климент Охридски, Св. Йоан Кукузел, Св. Паисий Хилендарски, Преп. Висарион Смолянски, Захарий Зограф, Петко Рачов Славейков, Първомайстор Колю Фичето, Ванга Пророчица. Създаде единствени по рода си пластични форми на глаголицата и кирилицата. Негови модерни композиции получиха признание в странство. Вълнуваха го и загадките на Космоса.

По достойнство бе вписан от самото начало в Международния редакционен комитет на Кирило-Методиевския вестник.

ДОСТОЙНО ЕСТЬ! ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ!

„За буквите – О писменехъ“

Кирило-Методиевският вестник подкрепя идеята на свои съмишленици буквите (от теракота) – единствени по рода си творби на именития български скулптор Иван Колев, да бъдат поставени като километрични знаци между древните столици Плиска и Велики Преслав.



Художествена галерия с керамични букви на Иван Колев
в старинния квартал на Трявна



Бисерни късчета



„Когато скулпторът вземе перото“ – книги на Иван Колев

ция, е присъствието на неизменния мотив – вътрешно прозрение, стремеж за постигане на истината за настоящето и миналото на земята на народа

ни. На тази истина десетилетия наред служи със своето творчество Иван Колев.

В. „За буквите – О писменехъ“, бр. 9/септември 2008 г.

Достойно за Зографи́на

Неделим между историята и изкуството

Калин Николов

Привнесена от Ортега-и-Гасет към националната ни история, мисълта, че „човекът е съществуващо, което е обречено да превърне необходимостите си в свобода“, ни препраща пряко сред могащите стойности на родното битие. Разтваря най-гордите страници от историческото ни пространство. Съществените факти – като онези от времето на Българското възраждане – е естествено да се реализират в различен обществен контекст, но нерядко за феномен на българската действителност, те са осъществявани при всичкото им сложно и дори сякаш невъзможно многообразие, от една и съща личност.

С такова ценно обединение на духовните и политическите необходимиости за епохата от края на XIX и началото на XX век видно място заема направеното от Георги Данчов, известен преди всичко като художник.

Той е роден на 27 юли 1846 г. в Чирпан. Първопрохождането си за зограф прави при тревненеца Уста Кънчо през 1859 г., а през 1860–1861 г. завършва художническото си школуване при зографа Алекси Атанасов. Първите си икони рисува за черквата „Въведение Богородично“ в Чирпан (1862), а през 1863 г. помага като чирак на учителя си в Араповския манастир „Св. Неделя“ – споменатия Алекси. Там обаче и сам се изявява – подписан и датиран стенопис на младия човек има запазен в олтарната апсида на манастирската черква „Св. Неделя“ (1864). Сред първия регистър на южната и западната стена на черквата са фигурите на българските светци и патриарси: Евтимий и Йоаким Търновски, Марко – епископ Преславски, Теофилакт Търновски, Св. Иван Рилски, Иларион Мъгленски, Онуфрий Габровски и др. Сцената „Св. Цар Борис се кръщава от Методий“, която е отглас от легендарните предания, съдържа реалното обобщение, че солунските братя са в основата на българската народност и държавност. А на създателите на славянската писменост за първи път в изкуството ни са посветени и други композиции които акцентират върху мащабността на значението им. Нарисуваното в Араповския манастир показва как се е създавала памет, която идентифицира и ражда съзнанието за националната ни самобитност, за мисия и отговорност пред историята.

Но и Георги Данчов не се спира сред традициите и традиционния метод на иконографията – развива художническото виждане в нови пътища за духовни послания, като през 1865 г. изучава техниката на литографията в ателието на арменец Исаириян в Цариград. Така изработва копие на литографията на Николай Павлович „Райна княгиня в пещерата“, илюстрация по едноименната

повест на Александър Велтман „Райна, королева българская“ (1843) – събужда се носталгията към вековете преди робството, през което българите са имали своя самостоятелна държава и тя е била истинско страшилище за всемогъщата Византийска империя.

През 1866 г. Георги Данчов се завръща в Чирпан, става дописник на в. „Македония“ (1866–1872 г.). Включва се в просветителската читалищна дейност и в борбата за църковна независимост. По поръчка на руския вицеконсул в Пловдив Найдено Геров създава цикъл (една литография и 19 рисунки) на битови теми. Предназначени са за Всеруската етнографска изложба в Москва (1867) и са сред първите произведения на битовата живопис в България. Единствената запазена творба е литографията „Тракийско хоро“ („Южнобългарско хоро“, 1866). Останалите цветни рисунки върху картон са еднофигурни и многофигурни композиции: „Свещеник чете четиридесетница над родилка и кърмаче“, „Невяста, приготвена за венчаване“, „Български народен танц“, „Българки из околностите на Пловдив“, „Българска сватба“, „Селянка“, „Българи от Ихтиманско“, „Българин и българка от Пловдивско“, „Чобанин“, „Българи от Старозагорско“, „Българи от Чирпанско“ и др.

Участието му в национално-освободителното движение го свързва с Васил Левски. Между тях е съществувала голяма близост, приятелството и доверието между двамата било силно (Данчов прави един от фотопортретите на Левски). По желанието на Апостола Данчов изработва шифър (1870) за водене на тайна кореспонденция между революционните комитети в Тракия. След залавянето на Апостола художникът е един от най-дейните организатори на планираното нападение на влака, с който се предполагало, че Васил Левски ще бъде отведен в Цариград. Георги Данчов е председател на Тайния революционен комитет в Чирпан, чиято дейност се разкрива на съдебния процес след Хасковското покушение над хаджи Ставри Примо (1873) и той

бива осъден на вечно заточение в Диарбекир... Рисува и избягва, изминава 700 километра, месеци пътува тайно до Русия, където се включва в Българското опълчение и се завръща в България като военен кореспондент с руските войски. Активно участва в Съединението на България, рисува лъва на знамето на четата от село Долно Конаре и е член на Временното правителство. Три пъти е избран за депутат – в IV Велико народно събрание; в IV Обикновено народно събрание и в VII Обикновено народно събрание. В периода 1890–1893 г. е заместник-кмет на Пловдив и съдебен защитник. По време на мандата си е един от инициаторите за провеждане на Първото земеделско-промишлено изложение (първообраз на днешния Пловдивски панаир). След смъртта на княз Александър I Батенберг Данчов апелира пред Народното събрание мощите на княза да бъдат преместени в София.

Наред с иконописта Георги Данчов се развива и като художник, с творби, които показват националните идеали на епохата, и като начин на работа са в крак с европейските пластични тенденции. Още в Одеса през 1877 г. започва картината „Трагедията на България“ („Шуми Марица окървавена“, НХГ). След Съединението пък създава серията от портрети на български революционери и будители от епохата на Възраждането и годините след Освобождението, рисувани с маслени бои или литографирани в ателието му в Пловдив – „Васил Левски“ (1887, 1888, 1897, 1907), „Христо Ботев“ (1887, 1888, 1896 – 2 литографски издания, 1904), „Захари Стоянов“ (1889 – 2 литографски издания, 1904), „Георги С. Раковски“, „Любен Каравелов“ и др. Създава и литографски портрети на Виктор Юго (1897), Алеко Константинов (1899) и др. В списвания и редактиран от него седмичник „Таласъм“ (1890) отпечатва карикатури.

А всъщност нищо не го отличава от обикновените хора, с които се разминава всекидневно по улиците. Стоян Заимов пише:

„На изглед въобще той представява от себе си благообразен Йосиф, а в дъното на душата си е цял български дявол, каквито дяволи бе създавала хиляди петвековната турска тирания“.

Последната творба на Георги Данчов е незавършеният портрет на Васил Левски (1908).



„Св. Пророк Илия“
Тревненска художествена школа (XVII–XIX в.)

Кичево и „Зограф“

Манастирът „Св. Богородица Пречиста“ се намира северно от град Охрид, на 12 км от Кичево. В ранни времена на същото място е бил Крининският манастир, който през XIX в. е построен наново. Той е упоменат в една зографска хроника, а също от йеромонах Кирил Пейчинович.

В продължение на дълги години светилището е важен културно-просветителски център. В него богослужението се е водило на църковнославянски език. Почитан е едновременно и от християнското, и от мюсюлманското население в Западна Македония до наши дни.

Храмовият празник е на 21 септември (неделята след празника Въздвижение на Честния и Животворящ Кръст Господен – Кръстовден).

През 1558 г. манастирът е опожарен, а след четири години е възстановен и стенописан от зографа Онуфрий. Разрушаван е на няколко пъти и е бързо възстановяван. За това свидетелства следният надпис: „Фреските са изписани от ръката на господин Онуфрий по времето на султан Сюлейман в годината 1564 след Христа от Адама“.

В манастирската кондика, написана през 1847 г. от хаджи Симеон от Лазарполе, има бележка, че през 1843 г. светилището е изгорено до основи, но черквата оцелява, понеже е изградена от камък. През 1848 г. е построена днешната черква с помощта на хора от цяла Западна Македония. Йордан Хаджиконстантинов-Джинот описва манастира в „Цариградски вестник“ с неговите 40 стаи, три големи кули, чешма със студена вода, широк двор, ограден със здрави стени, черква, извисена в средата с високи стени като светогорски манастир.

Майсторите, съградили тази забележителна обител, са дошли от село Луково край Струга, след като са построили черквата в Лазарполе. Знае се, че църквата е осветена през 1848 или 1849 г., според един надпис, който е направен от Дичо Зограф от Тресонче по време на стенописването на черквата при игумена хаджи архимандрит Теодосий. Стенописите са правени на два етапа. Те представят сцените „Въведение на Богородица в храма“, „Мама Деница и Влади“, „Христос Пантократор“, „Апостолски събор“ и др.

Авторът на фреските в олтаря съобщава името си: „Изписал Дичо Зограф от село Тресонче“. Останалите стенописи са правени трийсетина години по-късно.

На южната стена е разположена единствената по рода си фреска „Св. Седмочисленици“.

След закриване на Охридската архиепископия през 1767 г. с просветителската си роля монасите в манастира възприемат идеите на Дамаскин Студит за обучаване на народа на говоримия език. Те продължават да поддържат от векове тесни връзки с манастира „Св. Георги Зограф“ на Света гора.



Паметник на Петко Рачов Славейков в Трявна
Скулптор Иван Колев. Открит през 1997 г. на общонационално честване по случай 170 години от рождението на поета

Отпреди Паисий

Проф. Атанас Божков

Тревненската живописна школа е най-старата от всички възрожденски школи в страната, която е създадена върху най-богати предварителни натрупвания.

Летописът на поп Йовчо, продължен от неговия син поп Никола и внука му Йонко, свидетелства, че нейното формиране е пряко отражение от промените в социалното и духовното битие на възрожденския българин. Според него през 1754 г. в Трявна се проявяват първите живописци, а от 1804 г. съществува дюлгерският еснаф в града. Между горните две дати се развиват много занаяти, които променят решително цялостния облик на селището. Заедно с растежа на благосъстоянието на хората нараства и тяхното самочувствие. По същото време се развиват трите главни направления на Тревненската школа – иконопиството, резбата върху дърво и строителното майсторство.

Нейното начало следва да се търси не в подписаните икони на Папа Витан и Симеон Цонюв от 1798 г., а много по-рано – в иконите от първите десетилетия на XVIII в., запазени в Капиновския, Присовския, Килифаревския, Преображенския и други манастири около Търново. В няколко присовски икони от 1735 г. може да се открие авторството на тревненски зографи. Зограф Недьо и Даскал Цоню са живописвали десетина години по-рано черквата „Св. Атанас“ в Арбанаси.

Първите тревненски майстори резбари и иконописци идват от Тетевен.

Тримата братя Койчо, Цоки и Геню остават да живеят в града.

Тетевенци се разделят на три рода: Даскаловци, Захариевци и Каракънчовци.

През Тревненско минава светогорският монах зограф Викентий и отвежда момчето Витан в Атон, който прекарва 15 години в Зографския манастир, а след завръщането си работи като резбар и зограф в тукашните околности.

Интерес към тревненци проявява и Константин Иречек. На 7 юли 1880 г. Симеон Ц. Симеонов заявява пред него, че тяхното изкуство било пренесено от Охрид.

Всичко това потвърждава извода, че духовното израстване на тревненци започва още преди появата на Паисий Хилендарски и неговата „История славянобългарска“.

Богатото наследство на Тревненската школа показва, че през нашето Възраждане е постигнато удивително покритие между особеностите на националния характер и формите на масовите естетико-творчески изяви.

Майсторите на възрожденска Трявна, поддържали в течение на много десетилетия високо художествено равнище в своята работа, се проявяват в необичайни духовни измерения и в много отношения напомнят за онзи разностранно надарен творец, който определя облика и на Ренесанса в Западна Европа.

Тревненската живопис има изключително място в общата съкровищница на българската възрожденска култура.

1980

✂✂✂

В началото на май 1876 г. 20-ина тревненски зографи, предвождани от Цаню Захариев, извеждат в Балкана бунтовна чета.

Като древния Баян

Руският композитор Александър Бородин създава химн в прослава на Св. Св. Кирил и Методий по повод 1000-годишнината от кончината на славянския първоучител Методий

Прочутата тройка, известна като „Могучая кучка“, обединява трима гениални руски композитори – Александър Бородин, Михаил Мусоргски и Николай Римски-Корсаков.

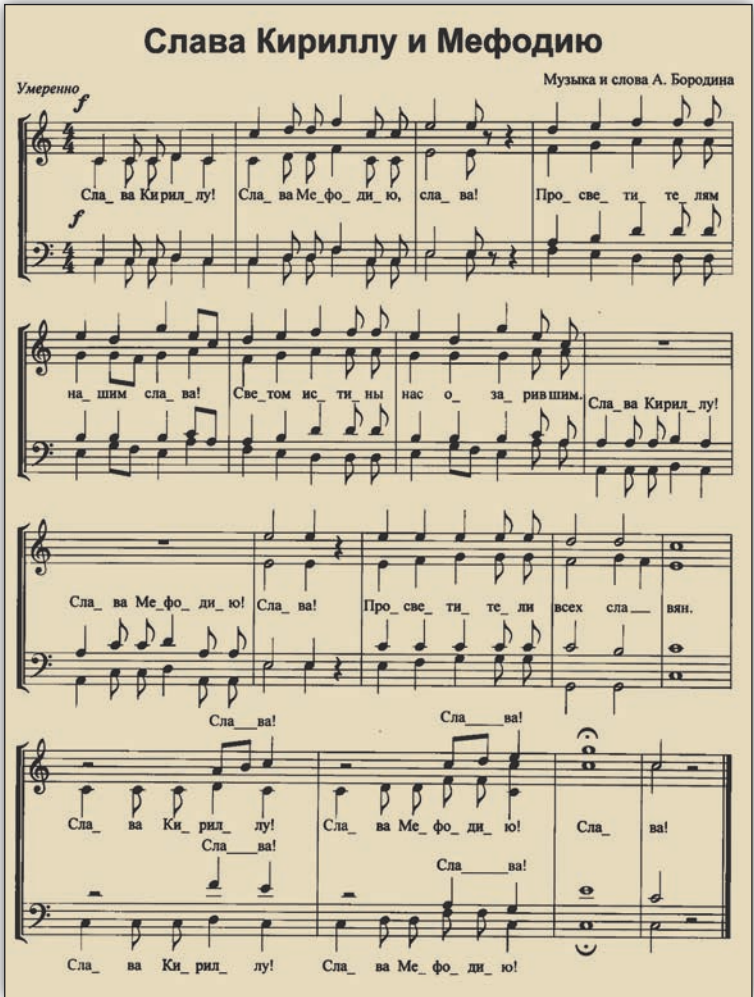
В историята на руската култура Александър Порфириевич Бородин се откроява със своята уникалност. Той е не само бележит композитор, но и известен изследовател в областта на органичната химия. Освен това той е притежавал литературни способности, имал е дар на педагог и просветител. Раздвоението между химията и музиката изразява неговата натура – мощна, интелектуално наситена и едновременно с

това силно емоционална. Той обаче не успява да промени съотношението между научната и музикалната си дейност в полза на втората. Или просто не е пожелал да стори това...

Неговият работен ден обикновено завършвал след полунощ, а съотношението на служебните и обществените задължения често не му позволявало дори да мисли за съчи-



Александър Порфириевич Бородин (1833–1887)



Факсимиле от партитурата на „Химн на Св. Св. Кирил и Методий“



Гробът на Бородин в Некропола на дейците на изкуствата в Петербург. Цветното пано показва откъси от негови произведения

няване на музика. Поради това музикалното наследство на Бородин не е голямо по обем. Той създава операта „Княз Игор“, но тя остава недовършена.

Всичко написано от композитора носи белега на национален талант. Той създава в руското изкуство самобитен художествен свят, наречен „Музикален епос“. Неслучайно са го сравнявали с легендарния разказвач на Древна Русия Баян. Той е умел подробно и търпеливо да разказва – по думите му за „делата на отдавна отминали дни“, да разкрива героичната съдба на руския народ.

През 1876 г. Бородин създава „Богатирска симфония“, която Мусоргски нарича „Героическа славянска“. Тя се счита за програмна за неговото творчество. В нейната първа част той представя руските богатири. В третата ѝ част рисува фигурата на Баян, а във финала има сцена на богатирски пир със свирня на гусли и ликуване на народа.

Из книгата на А.А. Рапацкая „История художественной культуры России“. Москва, Изд. центр „Академии“, 2008.

Възречици

Из личната библиотека на Емилиян Станев

В личната библиотека на Емилиян Станев се пази 12-томното издание „Българско народно творчество“ (1961–1963) Настол-на книга на писателя е сборникът „Български пословици“ на П. Р. Славейков, който е четен внимателно, с много подчертава-ния. Някои от поговорките са отбелязани заради съдържанието им, други – заради отделни думи в тях. Отбелязани са поговорки, записани в град Елена.

Ако е истина, каквото казва поп Дойно,
на онзи свят голям пръцък ще има.
Ако накриво – не смея от Бога;
ако направо – от Дявола не мога.
Ако правдата не помага, то кривдата никога.
Ако се отлагаш всекиму, скоро си съдираш калпака.
Ат, сахат [часовник] и жена на заем не се дават.
България – харна магария.
Варди се от човек, когото Господ е белязал.
Господ прави – Дявола се слави.
Дето сила владей, там закон люлей.
Жените са да говорят, а мъжете да се борят.
И плевникът ще изгори,
ама и мишките добро няма да патят.
Кога, мъжо, да работя:
в понеделник – безделник,
вторник – потопорник,
сряда – не се сяда,
четвъртък – несвъртък,
петък – несретък,
в събота – на баня,
в неделя – Света Неделя.
Който вика на всекиго „тате“ – без майка остава.
Който дава хляб на чужди кучета,
скоро ще го лаят неговите.
Който знае книга, той има четири очи.
Който мисли сетнината, юнак не става.
Много гръмотевица, а малко дъжд.
Магаретата изядоха зобта на конете.
На едного главата дебела, на друго не одялана.
На всяко куче камък няма да хвърлям.
От боя си по-голяма сянка не дигай.
По-добре в пъкъла с умните, а не в рая с лудите.
Поискала камилата рога, че останала без уши.
Сега вранчетата знаят, а враните да мълчат.
Стори зло, та да те поменуват.
Тежко е съдран чувал да напълниш.
У Бога се нищо не довършва.
Ум прави – Господ доправя.
Ще засвирят биволите с кавали, той дорде се накани.
Ще премине гневът – ще се яви умът.

Из книгата на Радка Пенчева „Сюжети на забравата – реванши на паметта. Ли-тературнокритически статии и документални изследвания“. Пловдив, Астарта, 2011.



Паметник на Емилиян Станев при неговия роден дом
в Самоводската чаршия на Велико Търново.
Скулптор арх. Йордан Търсанков от Разпоповци



Тревненско слънце
Дърворезба
от Даскаловата къща

Консултанти:
Мария Бранкова
Емилия Серафимова
Д-р Благовест Върбаков

Изданието има общокултурен
характер и авторите
следва да избягват
преки политически внушения
и коментари.

Авторите носят отговорност
за своите публикации.

Заглавията
и подзаглавията
са от редакцията.

Съкращаването на текст
се съгласува с авторите.

Приемат се за печат
материали до три стандартни
страници на електронен
носител, като илюстрациите
са отделни файлове,
по възможност на по-висока
резолюция (мин. 180 dpi).

„Count your blessings!“

„Цени онова,
с което

си благословен!“

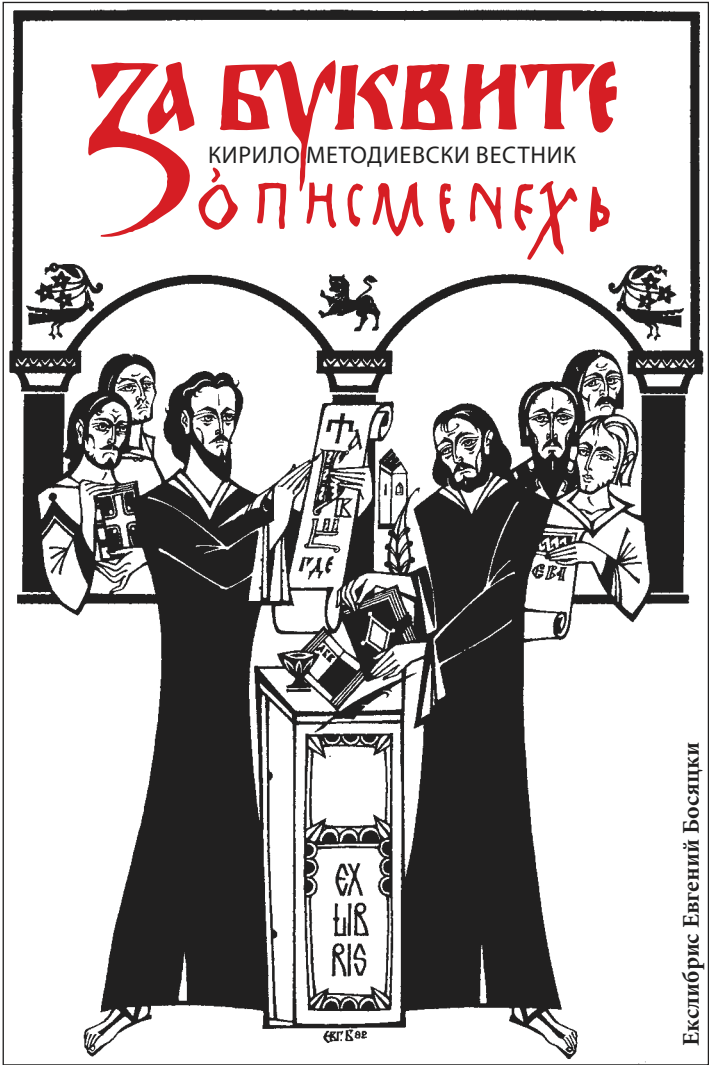
Английска пословица

Броят е приключен
редакционно на
14 октомври 2015 г.
Преп. Параскева – Петка
Търновска (Петковден)



Тревненска дърворезба

До 14 Октомври 2015 г. сайта на „За буквите – О писменехъ“ – www.zabukvite.org са потвърдили 68 639 читатели от страната и чужбина



ISSN 1312-3785
Излиза от 1979 година

Бр. 46-Б / ноември 2015 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
Проф. д.ик.н. СТОЯН ДЕНЧЕВ

Главен редактор
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Съредактори
ХРИСТО БУКОВСКИ, КАЛИН НИКОЛОВ

Редактор-коректор
СВЕТЛА ДЕВКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
КИРИЛ ИВАНОВ

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ'АГАТА, ЕМИЛИЕ БЛАХОВА, ВАЛЕНТИН БОБЕВСКИ,
ТОМАС БЪТЛЪР, ЕКХАРТ ВАЙЕР, ГЕОРГИ ВАСИЛЕВ, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА,
МАРЧЕЛО ГАРДЗАНИТИ, ДИМИТРИОС ГОНИС, ТОДОР ГРИГОРОВ-ТЕРЕС,
ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, ДЖОРДЖО ДЗИФЕР, АКСИНИЯ ДЖУРОВА, БОЖИДАР ДИМИТРОВ,
ИВАН ДОБРЕВ, АНТОН ДОНЧЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА,
НАДЕЖДА ДРАГОВА, РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ,
ТАТЯНА ИЛИЕВА, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, КИРИЛ КАРТАЛОВ,
ДИМИТЪР КЕНАНОВ, РУМЯНА КОНЕВА, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ,
ПРЕДРАГ МАТЕИЧ, ХАЙНЦ МИКЛАС, ГЕОРГИ МИНЧЕВ, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ,
СВЕТЛИНА НИКОЛОВА, ТАТЯНА НИКОЛОВА-ХЮСТЪН, КОНСТАНТИНОС
НИХОРИТИС, ЕЛЕНА ПАВЛОВСКА, ВЕСЕЛИН ПАНАЙОТОВ, ДОНКА ПЕТКАНОВА,
ДМИТРИЙ ПОЛИВАННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ, МАРИЯ ПОПОВА, ЦВЕТИ РАДЕВА,
ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, НАДЕЖДА САВОВА, ОЛГА САПОЖНИКОВА, ДЖУН-ИЧИ САТО,
ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА, КРАСИМИР СТАНЧЕВ,
РУМЕН СТОЯНОВ, ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, ГЕРГИНА ТОНЧЕВА,
ПЕТКО ТОТЕВ, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ,
ВАСИЛКА ТЪПКОВА-ЗАИМОВА, ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР,
КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници

Антоанета Сърневска, Пепа Манастирска, Траяна Велкова, Ваня Георгиева,
Богдан Иванов, Ивайло Кицов, Кристина Кръстева, Николай Ликовски,
Пенка Момчилова, Росица Николова, Венцислав Симеонов, Савина Цонева

Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“

Д-р Добри Бояджиев
Калин Димитров, Венцислав Соколов, Светослав Дечев, Илко Георгиев, Георги Петров,
Любомира Гешева, Атанас Николов, Йоанна Тодорова

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Директор
Доц. д-р БОНКА ХИНКОВА
Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
ДЕМАКС

Директор Марин Несторов



„Рилският манастир“. Худ. проф. Васил Захариев. Гравюра на дърво (1946)

Св. Неофит Рилски

Никола Поппетров Бенин – първият
новобългарски учител (1793–1881)„АКО ТЕ ЗАБРАВЯ, БЪЛГАРИО,
ЗАБРАВЕНА ДА БЪДЕ ДЕСНИЦАТА МИ!“

Из „Словар на български език, изтълкуван на църковно-славянски и гръцки език“ (1875, недовършен). Снимката на портрета е от Иван Карастоянов.

През 1922 г. в писмо „от народа“ до министъра на просвещението Стоян Омарчевски се предлага да се помисли за „един празник на големите българи, които са ни спасили и направили народ“. Възложено е на видния тогавашен културен деятел Никола Балабанов да подготви предложение. Общо е становището, че празникът следва да бъде на 1 ноември – най-почитания от трите празници на Св. Иван Рилски – небесният покровител на българския народ. Названието дава литературният историк Боян Пенев. Съгласно министерско разпореждане от 27 юли 1922 г. за първи път 1 ноември с.г. става общонационален празник. На следната 1923 г. правителството на Александър Стамболийски обявява 1 ноември за национален празник.

По предложение на Общонародното сдружение „Мати Болгария“ с председател Петър Константинов през 1992 г. Народното събрание възстановява Деня на народните будители като официален празник за всички учебни заведения в страната.

Завет
на Св. Йоан Рилски
към неговите ученици

<...> Най-вече се пазете от змията на сребролюбието, защото сребролюбието е корен на всяко зло според апостола. Същият го нарича второ идолослужение. Защото богатството на монаха не се състои в сребро и злато, а в свършено нестяжание и отсичане на волята си и в голямото смирение. Не ви говоря това по заповед, но Христовите заповеди ви напомням. Христос говори на светите си ученици, а чрез тях и на всички, които са се отказали от света: „Не събирайте злато, нито сребро, нито мед“ и пр. Златото и среброто са голям враг на монаха и като змия гризат оногова, който ги има. Ако имаме твърда надежда на Бога, Той няма да ни остави лишени от нищо, защото Сам Той говори: „Даже ако майката забравяше своите чеда, аз няма да ви забравя.“ И пак: „Преди всичко търсете царството Божие и неговата правда, а всичко друго ще ви се прибави.“ Когато в началото дойдох в пустинята, лукавият враг се опита да ме изкуси със сребролюбието: благочестивият цар ми прати много злато. Когато се отказах даже да го видя заради Господа, разбрах, че тая зла хитрост беше от дявола. Не го приех, но го върнах на царя, който го беше пратил, като помислих в себе си така: ако исках да имам злато, сребро или други подобни, защо тогава дойдох в тая страшна и непроходима пустиня, където не намерих човек, освен диви зверове. По тоя начин се избавих от примките на лукавия изкусител, който се стараеше да ме спъне с онова, от което самovolно се бях отрекъл. Заради това и вие не търсете нищо от тия неща; вашият Небесен Отец, преди да Му попросите, знае какво ви трябва. <...>

Не търсете да седате на първо място и да началствате, но помнете Оня, Който е казал: „Който у вас иска да бъде най-голям, да ви бъде слуга.“ Избирайте си наставници и поставяйте си началници ония, които Бог ви покаже, тоест ония мъже, които от всички са засвидетелствани за духовните им подвизи, които превъзхождат всички по разум и духовни разсъждения и които могат добре и богоугодно да пасат повереното им стадо по пасището на благочестието и на животворящите Христови заповеди. <...> Ако ли пък, както казва великият наш отец и монашески наставник преподобният Ефрем Сирин, всички почнете да желаете началство и председателство и да станете игумени, наставници, учители, ще разцъфтят у вас крамоли, препирни, спорове, кавги, надпреварване, клевети, омрази, завист и други неприлични за монасите страсти. Тогава ще стане ясно, че го няма Христа сред вас, тъй като Христос не е учител на раздори и несъгласия, но на мир и съединение. Той се моли на Бога и Отца за Своите свети ученици да бъдат едно, тоест единомислени, и не само те, но и всички, които чрез тях вярват в Него, като казва така: „Отче Свети, запази ги в Твоето име да бъдат едно, както сме и ние“, и пак: „Не само за тия се моля, но и за вярващите в Мене поради думите им – всички да бъдат едно.“ Също така и вие бъдете едно, имайте мир в себе си, защото Христос говори на учениците Си: „Мир ви оставям, Моя мир ви давам.“ А какъв е, чеда мои, тоя мир Христов? Сам Христос казва: „Аз ви давам не както светът дава.“ Мирът Христов превъзхожда всеки ум. Този мир е оня, за който пророкът казва: „Неговият мир няма граница.“ И апостолът ни учи, като казва „Имайте святост и бъдете в мир с всички, защото без това никой не може да види Бога.“ Такъв, прочее, мир имайте между себе си и с голямо единомислие и разсъждение устройвайте всичко по Бога, за да не прогонвате благия наш владика Бога.<...>

Написа се в 6449 (941) година от сътворението на света, месец март, 25-и ден.

Аз, смиреният и многогрешен Йоан, първи жител на Рилската пустиня, с подписа на своята ръка потвърждавам писаното по-горе.